

KADERBRIEF 2023 – 2027

Versie: Algemeen Bestuur
30 juni

Een paar woorden vooraf

De kaderbrief laat zien hoe het financiële beleid er voor de komende jaren uit komt te zien. Het is tevens het kader voor de in het najaar vast te stellen begroting. In deze kaderbrief kijken we daarvoor nadrukkelijk naar actuele en verwachte ontwikkelingen en plaatsen die in de context van het waterschap.

Als gevolg van de toegenomen spanningen en dynamiek in de samenleving op mondiale schaal volgen de ontwikkelingen zich in hoog tempo op. De effecten voor de Nederlandse verhoudingen zijn groot en de onzekerheden nemen toe. Hierdoor zijn ook de consequenties voor ons waterschap minder voorspelbaar geworden. In deze Kaderbrief hebben we getracht deze veranderingen zo goed mogelijk te vertalen in het effect voor de netto lasten. Gevolg van de hiervoor geschetste ontwikkelingen is dat de lasten zich anders ontwikkelen dan we bij het opstellen van de begroting 2022 met meerjarige doorkijk hadden voorzien. In deze Kaderbrief worden alle ontwikkelingen stuk voor stuk toegelicht. De grootste ontwikkelingen zijn:

- Inflatie
- Ruimtevrager exotenbestrijding (deels incidenteel)
- Ruimtevrager nieuw financieel pakker (incidenteel)

In het voorjaar van 2022 hebben we met elkaar de lange termijn van het waterschap beschouwd. Middels een informatie- en discussie-avonden zijn we over specifieke onderwerpen de diepte in gegaan. Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat we op onderdelen een adaptief en/of innovatief waterschap willen zijn.

Met de informatie die we opgehaald hebben stellen we - naast deze kaderbrief - een separaat document op: het Lange Termijn Perspectief 2035 (LTP35). We zullen, met de verkiezingen in aantocht, bekijken in hoeverre dit document een vaste plek in de bestuurscyclus kan krijgen.

Inhoud

1.	Waar we nu staan	4
1.1	Beleid en uitvoering	4
1.2	Bedrijfsvoering.....	4
1.3	Financiën	5
2.	Wat er op ons afkomt	7
2.1	Beleid en uitvoering	7
2.2	Bedrijfsvoering.....	11
2.3	Bestuur	12
2.4	Financieel.....	13
3.	Hoe we keuzes maken	16
3.1	Uitgangspunten	16
3.2	Overwegingen	17
4.	Hoe dit financieel vertaald is	18
4.1	Netto lasten	18
4.2	Heffingspercentages naar taak	18
4.3	Jaarresultaat	19
4.4	Reserves.....	20
4.5	Schuldenquote (lange schuld)	20
	Bijlage 1 Ruimtevragers en -bieders.....	21
	Bijlage 2 Niet meegenomen Ruimtevragers en -bieders	34

1. Waar we nu staan

In dit hoofdstuk kijken we waar we anno 2022 staan. Daarvoor kijken we naar de uitvoering van de taken en wat voor organisatie we hebben staan. Voor het financieel perspectief gebruiken we de Begroting 2022 als vertrekpunt.

1.1 Beleid en uitvoering

De grootste uitdaging waar we nu voor staan is de klimaatverandering. Er zullen meer weersextremen komen, zoals langere periodes van droogte, langere periodes van grote hoeveelheid neerslag en piekbuien. Ons watersysteem is daar onvoldoende op ingericht. Voor een deel zal de ingeland dat moeten accepteren. Anderzijds investeren wij in maatregelen om het water vast te houden, te bergen, te verdelen en de kwaliteit te verbeteren. Dat vraagt ook om meer ruimte voor water en dat vraagt een nauwere samenwerking met andere overheden.

De benodigde financiële middelen voor een langjarige programmering van onderhoud van de assets zijn niet afdoende. De uitdaging is het verduurzamen van assets, energiebesparing en invoeren van standaarden. Daarnaast werken we aan het (digitaal) completeren van de data van de rest van onze assets: actieve en passieve kunstwerken, de assets van de waterketen, waterlopen, sifons en keringen.

De functiebediening natuur vraagt in de boezem en deelsystemen de komende jaren een extra impuls. Extreme weersomstandigheden, zoals watertekort en wateroverlast, kunnen we nu nog opvangen met het vasthouden van water en de inzet van extra pompcapaciteit. In het stedelijk gebied werken we aan overeenkomsten met gemeenten om de toegenomen extremen zoals hittestress, wateroverlast en droogte op te kunnen vangen. Het bestrijden van de waternevel vraagt een steeds grotere inspanning. Daar willen we drones voor inzetten. De komende jaren zijn aanvullende maatregelen nodig om de waterkwaliteit te laten voldoen aan de Europese KRW normen.

Bij het zuiveren stoten we broeikasgassen uit (CO₂, methaan en lachgas). We onderzoeken hoe we deze uitstoot naar nul kunnen brengen en kunnen bijdragen aan de circulaire economie. Afvalwater beschouwen we als een grondstof in plaats van een afvalstof. Dit betekent dat we grondstoffen, reststoffen en energie zo duurzaam mogelijk (her)gebruiken. De slibproductie zien we elk jaar toenemen, waardoor we met name op onze slibontwaterings-installatie (SOI) meer kosten moeten maken, wat ook resulteert in hogere kosten voor de slibeindverwerking. Daar staan ook hogere inkomsten tegenover doordat het aantal v.e.'s (vervuilingseenheden) toeneemt. De huidige installatie is storingsgevoelig. Daarom hebben we extra verwerkingscapaciteit geïnstalleerd. De 'Nieuwbouw SOI Heerenveen' is in 2024 afgerond, waarna de installatie weer up-to-date is.

1.2 Bedrijfsvoering

Organisatieontwikkeling

Er zijn vele relatief kleine initiatieven die bijdragen aan slimmer en efficiënter werken. Er zijn ook grote aanpassingen zoals de digitale transformatie en de introductie van het bedrijfsmodel om opgavegericht werken te ondersteunen. Ontwikkelen betekent heel veel leren en aanpassen. Al deze initiatieven dragen bij aan de invulling van de stelpost efficiency ('Tûk wurkje') die van € 0,4 miljoen in 2021 oploopt tot € 4,5 miljoen netto in 2024. Deze stelpost is reeds ingerekend in de meerjarencijfers. Om te kunnen herinvesteren in de organisatie, wordt gewerkt met een taakstelling die oploopt tot € 6 miljoen bruto.

Human resources

Op alle vlakken gaan de ontwikkelingen snel: vakinhoudelijk, wetgeving, digitalisering, krapte op de arbeidsmarkt et cetera. Middels strategische personeelsplanning maken we inzichtelijk (per vakgroep) welke kwantitatieve (formatie) als ook de kwalitatieve (competenties) bezetting noodzakelijk is voor de komende jaren. Met gerichte maatregelen zorgen we ervoor dat de medewerkers klaar zijn voor de toekomst.

Onze digitale vaardigheden zijn toegenomen en het onderwerp 'anders werken' (bijvoorbeeld door thuis te werken) staat hoog op de agenda. Zo proberen we gezamenlijk een goede balans te creëren tussen privé en werk. Ook ten aanzien van Leren & Ontwikkelen is na Corona een nieuwe situatie ontstaan. In de afgelopen twee jaar is het aanbod in de WF Campus sterk toegenomen. Zo kan iedere medewerker plaats- en tijdonafhankelijk inhoud geven aan zijn/haar persoonlijke ontwikkeling.

De komende jaren blijft duurzaam inzetbaar zijn een belangrijk thema. Begin 2022 was het verzuim onder medewerkers beduidend hoger dan in vergelijkbare periode in voorafgaande jaren. Dit kwam niet alleen door Corona. Uit het medewerkersonderzoek kwam naar voren dat de hoge werkdruk/belasting ook een belangrijke oorzaak is. We kijken welke maatregelen nodig zijn om het verzuim terug te dringen en de medewerkers duurzaam inzetbaar te houden.

1.3 Financiën

Jaarresultaat

De omgeving verandert in hoog tempo, er komen nieuwe taken bij en als gevolg daarvan stijgen de kosten. De belastingopbrengsten dekken de kosten niet volledig en met een negatief resultaat dalen de reserves. Om een verdere daling van de reserves (tot onder de vastgestelde norm van het weerstandsvermogen) te voorkomen, hebben we inkomsten en uitgaven met elkaar in balans te brengen tot een (duurzaam) sluitende begroting. We hebben afgesproken dat dit 2023 het geval is. Omdat de reserves de afgelopen jaren toegenomen zijn, is er het acceptabel dat enkele incidentele ruimtevragers tot incidentele tekorten op de exploitatiebegroting leiden, die gedekt worden uit de algemene reserves. Desondanks blijven de reserves ruim boven de vastgestelde norm.

Reserves

Afgesproken is om voor het opvangen financiële incidenten voor de reserves een minimale norm aan te houden (weerstandsvermogen). Momenteel wordt gewerkt aan het opstellen van beleid inzake risicomanagement. Volgens planning wordt dit risicomanagementbeleid in september in de commissie DSF besproken en op 4 oktober in het AB vastgesteld en verwerkt in de begroting 2023. Als de risico's goed in beeld zijn gebracht kan ook opnieuw naar de minimale norm van het weerstandsvermogen worden gekeken. Dit kan gevolgen hebben voor de huidige vastgestelde minimale omvang.

Als vertrekpunt voor de reserve-ontwikkeling is de vastgestelde jaarrekening 2021 en het resultaat conform de vastgestelde begroting 2022 gebruikt. De reserves ontwikkelen zich in de voorliggende kaderbrief als volgt:

taak	reserves per 31/12 (€ x miljoen)					
	norm	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	3,0	11,1	8,9	7,1	5,5	5,6
Waterzuiveringsbeheer	2,0	4,3	3,7	3,3	3,2	3,2
Totaal	5,0	15,5	12,7	10,4	8,8	8,8

Schuldquote (lange schuld)

Omdat een groot deel van ons werk ligt in het creëren en onderhouden van de fysieke infrastructuur, zijn veel investeringen nodig. Ieder jaar opnieuw investeren we in het verbeteren van waterkeringen, rioolzuiveringen, gemalen en het versterken van de zeedijken. Om deze investeringen te kunnen doen, moeten we geld lenen en loopt de schuldpositie op. Het aandeel van de kapitaallasten (rente en afschrijving) op de begroting groeit hierdoor. Bij het opstellen van het Lange Termijn Perspectief 2035 (LTP2035) wordt gekeken of en zo ja hoe we tot een afvlakking van deze groei kunnen komen. In 2022 bedraagt de schuldquote 3,2 (de verhouding tussen de langlopende schuld en de netto belastingopbrengst). Deze zal de komende jaren afnemen. Dit wordt weergegeven in paragraaf 4.5.

Bezuinigingen

In 2019 hebben we afgesproken de kosten te reduceren door in de meerjarenbegroting een taakstelling in te rekenen:

1. € 3,0 miljoen voor het bestuur om keuzes te maken in het niveau van taakuitvoering. Deze besparing is ingerekend als stelpost. Doordat het bestuur geen mogelijkheid zag deze stelpost met concrete plannen in te vullen, is in 2021 besloten deze stelpost terug te draaien en is daarom niet meer in de doorrekening opgenomen. De tarieven zijn daardoor met ingang van 2022 gestegen.
2. € 4,5 miljoen (netto) voor de organisatie om efficiency maatregelen door te voeren. Onder de noemer 'tûk wurkje' wordt langs verschillende lijnen gewerkt aan een efficiëntere werkwijze:
  - o Digitale transformatie
  - o Voortdurend verbeteren
  - o Contractmanagement
  - o Zaakgericht werken en Klantcontactcentrum

Op dit moment is er een structurele bezuiniging gerealiseerd van € 1,2 miljoen (netto). Voor de periode 2023 tot en met 2024 is er nog een taakstelling te realiseren van € 3,3 miljoen. Dit is conform de opbouw van de stelpost in de meerjarenbegroting. Voor 2022 zijn voldoende maatregelen getroffen om de aan de taakstelling te voldoen, maar voor de twee resterende jaren moet nog verdere actie ondernomen worden. De directie heeft onder meer besloten om 40% van de loonkosten van mensen die met AOW gaan niet op te vullen cq. in te zetten in nieuwe vacatures. Door Lysias is de taakstelling voor de organisatie een uitdagende en risicovolle taakstelling genoemd.

In onderstaande tabel is de taakstelling efficiënt werken opgenomen. Deze is als netto bedrag opgenomen in de meerjarencijfers.

(bedragen x € 1 miljoen)

	2021	2022	2023	2024 e.v.
Taakstelling	0,4	1,2	2,9	4,5
Invulling 2021	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Invulling 2022		-0,8	-0,8	-0,8
Geraamde invulling 2023				-1,7
Resteert	0,0	0,0	1,7	1,6

In 2021 hebben we naast de taakstelling 'tûk wurkje' ook het restant van de vorige taakstelling van € 0,4 miljoen ingevuld.

2. Wat er op ons afkomt

In dit hoofdstuk kijken we vooruit aan de hand van gesignaleerde ontwikkelingen en plaatsen die in de context van het waterschap. Wat betekent dat voor onze taakuitvoering en de organisatie? Welke maatregelen moeten we treffen?

2.1 Beleid en uitvoering

Inleiding

We zien bij beleid en uitvoering van onze opgaven verschillende ontwikkelingen op ons af komen:

- Vervanging assets
- Klimaat
- Ecologie en biodiversiteit
- Participatie

Hierna beschrijven we deze ontwikkelingen, wat dit voor ons betekent en geven we de daarmee samenhangende ruimtevragers en -bieders. Al deze ontwikkelingen zijn onontkoombaar en wettelijk verplicht. In de bijlage worden de opgenomen ruimtevragers toegelicht.

Bij het meenemen van nieuwe ontwikkelingen hebben we ons gebaseerd op de wijze waarop het bestuur de afgelopen jaren naar het oppakken van nieuwe ontwikkelingen heeft gekeken. Daarbij lag de focus op het uitvoeren van de kerntaken van het waterschap met daarbij de focus op de kostenbeheersing. In termen van het Lysias-rapport: een basaal waterschap.

Vervanging assets

Veel van onze assets hebben een lange levensduur. Vervanging is dus een kwestie van de lange termijn. Het is goed om inzicht te hebben in wat ons de komende decennia te wachten staat om het waterbeheer ook op (lange) termijn haalbaar en betaalbaar te houden. Er is daarom een inventarisatie

gemaakt van de assets die Wetterskip Fryslân in eigendom en beheer heeft. Met behulp van kengetallen is vervolgens een inschatting gemaakt van de vervangingswaarde. De totale vervangingswaarde van onze huidige assets bedraagt € 3,6 miljard (prijspeil 2021).

Notabene: deze vervangingswaarden hebben alleen betrekking op de bestaande assets. Nog te realiseren investeringen als gevolg van nieuw beleid en de assets voor de bedrijfsvoering zijn hierin niet meegenomen.

Met behulp van de afschrijvingstermijnen kan bepaald worden wat de bijbehorende afschrijvingslast is. De gemiddelde afschrijvingslast bedraagt circa € 159 miljoen. De huidige afschrijvingslasten in de begroting 2021 zijn € 36,4 miljoen. De komende periode stellen we scenario's op voor langere termijn (2035-2050) zodat we kunnen bepalen hoe hier mee om te gaan.

taak	vervangings waarde (x € 1 miljoen)	afschrijvings last (x € 1 miljoen)
zuiveringsbeheer	1.271	56
watersysteembeheer	2.305	103
Totaal taken	3.576	159

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Afschrijving Noorderhavendam</i>	12	12	12	12	12
<i>Baggeren E+F Vaarwegen</i>	175	180	186	189	193
<i>Afschrijving HWBP solidariteitsbijdrage</i>	60	220	280	300	280
<i>Investerings Waterketen</i>	0	0	0	-453	-405
<i>Instandhouding Oevers Vaarwegen</i>	100	200	300	400	500
<i>Toegangsbeveiliging Assets</i>	120	120	120	120	120
<i>Assetbeheer Waterketen</i>	95	95	95	95	95
<i>Slijtlaag Schiermonnikoog</i>	-190	0	0	0	
<i>incidenteel</i>					
<i>Slibafzet</i>	300	400	500		
Totaal	672	1.227	1.493	663	796

Klimaat

De grootste wereldwijde uitdaging voor de komende decennia is onmiskenbaar de verandering van het klimaat, waarbij juist de te treffen maatregelen in het huidige decennium cruciaal zijn. Deze verandering is al langere tijd gaande, maar gaandeweg worden de effecten steeds meer zichtbaar. Belangrijke graadmeter zijn de IPCC-rapporten waarin de noodzaak om in het hier en nu op te treden keer op keer dringender worden. Daar waar het voorheen nog scenario's waren, waar we ons op voor moesten bereiden, zijn vandaag de dag de effecten direct merkbaar. Periodes van droogte in de zomer worden langer en heviger; neerslaghoeveelheden nemen toe. De overstromingen in Limburg en Fryslân in de zomer van 2021 zijn daarvan het zichtbare resultaat.

Het is onze taak om het beheer(gebied) aan te passen aan de veranderende omstandigheden en het klaar te maken voor de toekomst. Om wateroverlast of watertekorten te voorkomen zullen we in het watersysteem en in de waterketen veel investeringen moeten plegen. De neerslaghoeveelheden en droogte vragen om een andere inrichting van het watersysteem; er moeten voorzieningen komen om het te veel aan water op te vangen en het vast te houden voor perioden met droogte. Ook dat vraagt om veel investeringen.

Ook al hebben wij geen directe invloed op het klimaat, dat ontslaat ons niet om als lokale overheid in deze opgave verantwoordelijkheid te nemen en maatregelen te treffen. We moeten onze CO₂-voetafdruk beperken en tot nul reduceren. Dat vraagt iets van ons eigen handelen bijvoorbeeld in de zin van zelf duurzame energie opwekken, het beperken energieverbruik en het verduurzamen van de brandstof van het Woudagemaal. Maar ook het stellen van eisen aan de CO₂-voetafdruk van leveranciers van materialen en diensten is een punt van aandacht. We moeten zoeken naar minder belastende alternatieven. Dat geldt niet alleen voor de bedrijfsvoering. Ook beleidsmatig zal steeds kritischer gekeken moeten worden naar de effecten van onze maatregelen op de CO₂ (bijvoorbeeld het beperken van veenoxidatie).

Circulariteit

Om ook toekomstige generaties een leefbare wereld te bieden werken we toe naar een circulaire economie. In een circulaire economie gebruiken we hernieuwbare en duurzame grondstoffen. Ook gebruiken we producten, materialen en grondstoffen opnieuw. Hierdoor beperken we het afval en voorkomen we emissies naar het milieu.

De ontwikkeling naar een circulaire economie heeft invloed op hoe wij het waterbeheer in ons gebied uitvoeren. Het vraagt bijvoorbeeld om het gebruik van duurzame materialen en energiebronnen en onze werkprocessen aanpassen. Dit is een ontwikkel- en leerproces dat wij samen met onze partners moeten doorlopen. Daarnaast sluiten we aan bij innovaties die elders in de maatschappij ontstaan. Het uiteindelijke doel is dat we als waterschap in 2050 volwaardig onderdeel uitmaken van de circulaire economie.

Watertransitie

Landbouw, natuur en het bebouwde gebied hebben de laatste jaren veel schade ondervonden door wateroverlast en droogte. Onder invloed van klimaatverandering zal de schade de komende jaren toe blijven nemen. Naast de bekende trits *Vasthouden – Bergen – Afvoeren* geven we ook steeds meer invulling aan de nieuwe trits: *Vasthouden – Voorraad vormen – Inlaten*. We hebben een watersysteem nodig dat is ingericht op vasthouden van dat neerslagoverschot om daarmee de voorraad zoetwater (zowel oppervlaktewater als grondwater) te vergroten. Voor deze watertransitie is het noodzakelijk om ruimtelijke keuzes in de boven- en ondergrond te maken. Niet alles kan overal. Deze keuzes moeten gemaakt worden op basis van kansen en mogelijkheden voor combinatie van functies, en bedreigingen voor het watersysteem. De focus ligt op het beter vasthouden van grond- en oppervlaktewater en op het realiseren en behouden van een goede waterkwaliteit. Regionaal opgestelde visies en watersysteemanalyses, zoals de Blauwe omgevingsvisie (BOVi) zijn gericht op behoud en herstel van de grondwatervoorraad en gekoppeld aan het gebruik van de bovengrond.

Overheden moeten verbetering van de waterkwaliteit van grond- en oppervlaktewater en de kwaliteit van bronnen voor drinkwater prioriteit geven in hun water- en omgevingsplannen om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te kunnen halen. Vervuiling voorkómen moet de basis zijn voor iedereen. Deze uitgangspunten zijn ook terug te vinden in nationale plannen als de Nationale Omgevingsvisie (NOVi), het Deltaprogramma en de Kaderrichtlijn Water.

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Deltaprogramma IJsselmeer en Zoetwater</i>	30	30	30	30	30
<i>Meetapparatuur methaan lachgas</i>	50	25	25	25	25
<i>Beleidsadvies</i>	120	120	120	120	120
<i>Nij Hiddum-Houw</i>	-200	-215	-415	-225	-175
<i>Hoogwatercircuits</i>	0	900	900	900	900
<i>Ontwikkeling monitoring hoogwatercircuits/funderingsloket</i>	200	400	400	400	400
<i>incidenteel</i>					
<i>Boezemplan</i>		40	240	50	0
Totaal	200	1.300	1.300	1.300	1.300

Ecologie en biodiversiteit

De mens heeft gezonde en stabiele ecosystemen nodig voor voedselproductie, bouwmaterialen en grondstoffen voor kleding en medicijnen. Maar bijvoorbeeld ook voor rust en ontspanning. Uit de afname van de biodiversiteit blijkt dat ecosystemen onder druk staan. Verbetering van de biodiversiteit is dan ook een belangrijke uitdaging voor de komende decennia. Hiervoor is het nodig om de voorwaarden voor goed functionerende ecosystemen (water, bodem en lucht) op orde te hebben. Als waterschap gaan we ook anders om met energie, water en andere grondstoffen.

De biodiversiteit staat ook in ons beheergebied onder druk. Landelijk en regionaal spelen er diverse initiatieven om te werken aan verbetering. In ons werk als waterschap hebben we veel invloed op inrichting, gebruik en beheer van het water. En daarmee op de voorwaarden voor verbetering van de biodiversiteit. Ook beheren we veel dragers van biodiversiteit in het landelijk gebied en in de stad. Daarbij gaat het om watergangen en oevers, waterkeringen en ook het ondiepe grondwater. We willen deze benutten om de biodiversiteit te versterken. We doen dat zo veel mogelijk samen met andere belanghebbenden en beheerders van de openbare ruimte (overheden, natuurbeheerders, boeren en recreatieve organisaties).

Speerpunt van onze ambitie is de biodiversiteit in en om het water. Maar we richten ons niet alleen op soorten in en om het water. De uitdaging is om onze werkzaamheden zo op die van andere betrokken partijen af te stemmen, dat soorten die van land en water afhankelijk zijn, op beide fronten

meer kansen krijgen. Ook in het beheer van eigen terreinen en in nieuwe projecten nemen we versterking van de biodiversiteit expliciet mee als doelstelling.

Belangrijke dreiging voor de biodiversiteit komt ook voort uit de zogenaamde invasieve exoten. Dat zijn planten en dieren die van elders uit de wereld geïntroduceerd zijn en zich hier exponentieel vermeerderen en geen natuurlijke vijand hebben. Zij vormen niet alleen een belemmering voor het beheer (de onderhoudskosten zijn enorm) maar zij verdrukken ook kwetsbare inheemse soorten. Er zijn diverse soorten die zich sterk zullen uitbreiden en verspreiden wanneer er geen maatregelen getroffen worden. Waternavel, reuze berenklaauw, Japanse duizendknoop, Chinese wolhandkrab, Amerikaanse rivierkreeft zijn enkele voorbeelden waar we mee te maken hebben.

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Berenklaauw Duizendknoop</i>	pm	pm	pm	pm	pm
<i>Biodiversiteit</i>	pm	pm	pm	pm	pm
<i>Exotenbestrijding structureel</i>	500	500	500	500	1.000
<i>incidenteel</i>					
<i>Exotenbestrijding</i>	1.500	1.500	1.500	1.500	0
Totaal	2.000	2.000	2.000	2.000	1.000

Participatie

Om onze opgaven te realiseren hebben we draagvlak nodig. Er kunnen altijd conflicterende of juist elkaar versterkende belangen zijn. Hetzelfde geldt voor de opgaven die onze belanghebbenden hebben. We kunnen het niet alleen. In de integrale gebiedsprocessen, waarbij we investeringsopgaven realiseren, gaan we met onze belanghebbenden in gesprek. Daarbij is het essentieel dat we samen het gezamenlijke belang zien. Wanneer we al in een vroeg stadium samenwerken komen de verschillende perspectieven, kennis en creativiteit direct op tafel. Dat vergroot de kwaliteit van de oplossingen.

De meest geschikte samenwerkingsvorm bepalen is altijd maatwerk. Groen-blauwe diensten, eigen beheer, 'right to challenge' zijn kleinschalige vormen van samenwerking als het gaat om instandhouding. Tot nog toe deden we dat in de vorm van pilots, maar we verwachten dat deze manier van werken een structureler karakter krijgt. Dat vraagt wat van onze manier van werken, en ook de belanghebbenden zijn daar niet altijd aan gewend. Het is een vorm van maatwerk die tijdsinspanning gaat vragen. Van de interne organisatie, maar ook van onze samenwerkingspartners.

Een andere vorm van participatie is dat we beoordelen of we initiatieven van anderen (overheden en particulieren) kunnen koppelen met werk voor een strategische opgave of een investering. Of we toetsen het initiatief aan onze regelgeving. We bepalen wat ons te doen staat: regisseren, stimuleren, toetsen of zelfs loslaten. Om het initiatief vervolgens te integreren met de andere opgaven in ons beheergebied, hebben we soms onze werkwijze of organisatie aan te passen, bijvoorbeeld een gebiedsteam inrichten.

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>incidenteel</i>					
<i>Programma Harlingen(incidenteel)</i>	50	50	0	0	0
<i>Better Wetter (incidenteel)</i>	50	50	50	50	0
Totaal	100	100	50	50	0

2.2 Bedrijfsvoering

Inleiding

We zien in de bedrijfsvoering van onze opgaven verschillende ontwikkelingen op ons af komen:

- Dienstverlening
- Informatisering, informatiebeveiliging en privacy

Dienstverlening

De laatste jaren ligt het functioneren van de overheid steeds nadrukkelijker onder het vergrootglas. Maatschappelijke ontwikkelingen als de roep om publieke verantwoording en transparantie, mede gevoed door een toenemende mondigheid van de burger, krijgen een vertaling naar nieuwe wetten. De maatschappij kijkt over de schouder mee bij het uitvoeren van de taken en komt in het geweer wanneer daarbij onregelmatigheden voorkomen.

In 2022 is de Wet open overheid (Woo) in de plaats gekomen van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). De wet is bedoeld om overheden en semi-overheden transparanter te maken voor burgers. De wet moet ervoor zorgen dat overheidsinformatie beter vindbaar en uitwisselbaar is, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is.

De Omgevingswet is ook een voorbeeld van nieuwe regelgeving. De Omgevingswet wil voor burgers de toegang tot de dienstverlening en informatie van de overheid makkelijker maken. Door te werken met één loket, en door maximaal in te zetten op digitale dienstverlening. Persoonlijk contact, participatie en maatwerk blijven daarbij belangrijke ingrediënten. De Omgevingswet vraagt om zaakgericht te werken in de volle breedte van onze organisatie. Dat wil zeggen dat we burgers in onze digitale communicatie toegankelijk, snel en transparant benaderen. Dit vraagt om investeringen in nieuwe ICT-systemen, en afstemming en coördinatie met andere overheden.

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
AVG	40	40	40	40	40
Basisregistratie ondergrond	170	105	105	105	105
CISO	45	45	45	45	45
Installatie- en werkverantw. NEN 3140	86	86	86	86	86
Waterkwaliteitsmonitoring	130	200	200	200	200
Zaaksysteem	80	80	80	80	80
<i>incidenteel</i>					
Upgrade telemetrie	0	0	0	-50	-50
Totaal	551	556	556	506	506

Informatisering, informatiebeveiliging en privacy

Overall in de maatschappij is de invloed van de informatietechnologie merkbaar. Ook in het werk van het waterschap is het niet meer weg te denken. De waterschappen trekken bij de digitale transformatie samen op en gebruiken de met elkaar overeengekomen architectuur en standaarden.

In het kader van de Omgevingswet moeten we er voor zorgen dat onze informatie op orde is. Informatie die wij hebben verzameld stellen we actief als open data beschikbaar voor gebruik door derden. Hiervoor loopt op dit moment het project real-time data, waarin we de gegevens van de legger en het beheerregister op orde brengen en borgen dat dit op orde blijft. Voor de toegankelijkheid voor burgers en bedrijven moet onze digitale dienstverlening op orde zijn.

Al onze producten en diensten moeten via een voldoende beveiligde toegang digitaal kunnen worden aangevraagd en verstrekt, of verleend. Om alert te kunnen reageren moet de organisatie op orde zijn. We werken van buiten naar binnen. We delen informatie en kennis. Waar we kunnen, innoveren we.

We zijn als waterschap betrouwbaar. Dit betekent dat we informatiebeveiliging op orde hebben, en dat de privacy bij ons gewaarborgd is. Om te voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheden (BIO) loopt een traject om de cyber security te verbeteren. Dit geldt voor de kantoorautomatisering en de procesautomatisering (bijv. in gemalen). Daarnaast voeren we acties voor de bewustwording uit, omdat het handelen van de mens nog steeds een bepalende factor is.

Digitale transformatie

Doordat we grote hoeveelheden data digitaal snel kunnen inwinnen en analyseren, is het mogelijk om het werk sneller, beter en slimmer te doen. Dat vraagt dan wel om investeren in IT-voorzieningen, en in vaardigheden van medewerkers om het zo te kunnen doen.

ruimtevragers en -bieders	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Begroting Het Waterschapshuis</i>	465	465	465	465	465
<i>Het Waterschapshuis nieuwe initiatieven</i>	100	100	100	100	100
<i>Informatiebeveiliging (BIO)</i>	180	130	130	130	130
<i>Enterprise architect</i>	100	100	100	100	100
<i>Microsoft 365</i>	150	150	150	150	150
<i>Financieel pakket incl datapakhuis (struc.)</i>	180	240	245	250	250
<i>incidenteel</i>					
<i>Financieel pakket incl datapakhuis (incid.)</i>	1.500	500	0	0	0
Totaal	2.675	1.685	1.190	1.195	1.195

2.3 Bestuur

Inleiding

We zien op bestuurlijk vlak de volgende ontwikkelingen op ons af komen:

- Strategische ontwikkeling
- Inbreng jongeren
- Toezicht

Strategische ontwikkeling

Waterschappen houden zich bezig met de vraag hoe ze hun sleutelrol kunnen blijven vervullen voor een veilig, leefbaar en veerkrachtig Nederland. Hoe kunnen ze zich het beste organiseren en profileren, om zo de publieke waarde waar ze voor staan te blijven realiseren? Ook in deze tijd van snelle veranderingen. Wetterskip Fryslân neemt deel aan deze strategie-exercities. De sessies hebben tot doel om gezamenlijk een gedeeld beeld te ontwikkelen over waar de waterschappen voor staan. Nu, maar juist ook in de toekomst.

Vragen die daarbij centraal staan zijn: Wat zijn de ankerpunten om door de onzekerheid te navigeren? Welke publieke waarden staan daarbij voorop, en welke invulling moet daaraan worden gegeven? Moeten we ons bijvoorbeeld beperken tot onze kerntaken? Of willen we daarnaast ook inspelen op vragen van anderen, die een beroep doen op het waterschap, zoals bij opgaven rondom de klimaatverandering? Of willen we ons daar juist pro-actief voor inzetten? De droogteproblematiek maakt deze discussie over publieke waarden bijvoorbeeld behoorlijk relevant. En dan niet alleen doordacht in termen van nu, maar vooral ook in termen van de lange termijn. Waar liggen dan de waarden en belangen van het waterschap? We stellen een langetermijnperspectief 2035 op dat tevens dient als overdrachtsdocument voor het nieuwe bestuur.

Inbreng jongeren

De besluiten die momenteel genomen worden zijn vaak gericht op het nu, maar kunnen grote gevolgen hebben voor de lange termijn. Daarbij kan men zich afvragen of we op dit moment de goede keuzes maken voor de generaties na ons en de vraag is of het anders kan en hoe dat dan moet? Het vraagt om een nieuwe manier van denken, waarbij de stem van de toekomst, het belang van toekomstige generaties ook doorklinkt in de besluitvorming. De toekomstige bewoners, jongeren, kunnen deze stem mogelijk vertolken en verdienen daarom een podium op bestuurlijk niveau. Wetterskip Fryslân heeft een eigen jeugdijkgraaf en heeft eerder een jongerenpanel gevraagd om input tijdens bestuurlijke processen. De inbreng van jongeren wordt ervaren als prikkelend en inspirerend. De roep om nieuwe vormen van (jongeren) inspraak en bestuurlijke interactie neemt toe.

Toezicht

Het toezicht door besturen van waterschappen gaat de komende jaren veranderen. Hierbij zijn twee ontwikkelingen te noemen die de komende jaren gaan spelen: de rekenkamerfunctie en de rechtmatigheidsverklaring.

De rekenkamer is een adviesorgaan dat het algemeen bestuur van een waterschap kan ondersteunen in zijn controlerende functie, zodat ze voldoende goed een beeld van de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van de beleidsuitvoering kan vormen. De Tweede Kamer heeft op 31 mei 2022 een wetsvoorstel aangenomen waarin is opgenomen dat de waterschappen verplicht worden tot het instellen van een onafhankelijke, volledig extern samengestelde rekenkamer. Nadat het wetsvoorstel in de Eerste Kamer behandeld is, zal worden bekeken wat de uitkomst voor Wetterskip Fryslân betekent en wordt een voorstel aan het algemeen bestuur voorgelegd. Afhankelijk van de besluitvorming in de Eerste Kamer zal de invoering naar verwachting plaatsvinden in 2024.

Momenteel controleert de externe accountant de jaarcijfers op getrouwheid en rechtmatigheid. Net als voor gemeenten en provincies moet het dagelijks bestuur op termijn een rechtmatigheidsverklaring afgeven. Gezamenlijk met de Unie van Waterschappen bereiden wij ons voor op het kunnen verstrekken van deze rechtmatigheidsverklaring, die naar verwachting met ingang van boekjaar 2025 voor het eerst ingevoerd wordt voor de waterschappen.

2.4 Financieel

Inleiding

We zien op financieel terrein de volgende ontwikkelingen op ons af komen:

- Financieel economische ontwikkelingen
- CAO en werkgeverslasten
- Energie
- Aanbesteding van werken

Financieel economische ontwikkelingen

De economie ontwikkelt zich voortdurend. Sterk van invloed zijn gebeurtenissen op mondiale schaal, zoals het afgelopen jaar bij de coronacrisis en recentelijk de oorlog in Oekraïne. De werkelijke impact hiervan is nog moeilijk in te schatten maar een recessie ligt op de loer. Door deze onzekerheden is het moeilijk om de economische verwachting in harde cijfers te vatten. Wel is duidelijk dat ook voor de Nederlandse situatie de economie hard geraakt wordt. Ondertussen hebben we te maken met een sterk groeiende inflatie en, als antwoord daarop, ook een stijgende rente.

De focus op het economisch herstel, de crisis in de bouw, CO₂-problematiek, energiecrisis. Deze situatie is zodanig complex dat de aandacht voor de wateropgaven op nationale schaal lijkt af te nemen. Bij een oplopende schuld van het Rijk neemt als gevolg van de EMU-norm de ruimte voor schulden voor lokale overheden af. De geschetste ontwikkeling kan langdurig doorwerken maar heeft

vooral effect voor de korte termijn. Deze effecten vertalen zich naar berekenings-grondslagen, zoals hierna opgenomen.

Inflatie

Het inflatiepercentage wordt toegepast op de meeste budgetten voor goederen & diensten. Op dit moment is er veel onzekerheid met grote gevolgen voor de financiële situatie in de hele wereld en een ongekend hoge inflatie. De prijzen stijgen door drie belangrijke redenen. De gas- en olieprijs zijn flink verhoogd. Deze hogere kosten worden doorgerekend in de producten en diensten. Daarnaast heropent de economie (na de coronapandemie) snel en worden steeds meer beperkingen opgeheven. Als de economie groeit is de vraag hoger dan het aanbod. Bedrijven kunnen hierdoor gemakkelijker prijzen verhogen zonder klanten te verliezen. Tot slot wordt de inflatie gemeten t.o.v. voorgaand jaar. Op het hoogtepunt van de pandemie vorig jaar waren de prijzen uitzonderlijk laag. We schatten de inflatiecijfers zo goed mogelijk in maar het is niet ondenkbaar dat de cijfers in aanloop naar de begroting wijzigen. We rekenen voor de komende jaren met onderstaande stijgingspercentages.

Parameters	2022	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Inflatie</i>	7%	3%	3%	3%	2%	2%

Naast de reguliere inflatie stijging is een aantal aanbestedingen fors hoger uitgevallen en zijn landelijk afspraken gemaakt over de hoogte van vergoedingen. In de onderstaande tabel zijn de stijgingen van een aantal onderwerpen opgenomen die door nieuwe aanbestedingen fors duurder zijn geworden. De lijst is niet uitputtelijk en we verwachten dat er meer aanbestedingsprocedures hoger uit gaan vallen dan de huidige inflatie. Daar tegen over staat er ook een incidentele ruimtebieder door een andere wijze van verrekening van de landelijke bijdrage in de WOZ-kosten.

Gevolgen aanbestedingen en wettelijke ontwikkelingen	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Lab materialen</i>	70	70	70	70	70
<i>Verzekeringspremie</i>	85	85	85	85	85
<i>Vergoeding reiskosten woon-werkverkeer</i>	43	93	93	93	93
<i>incidenteel</i>					
<i>Verlaging WOZ-kosten 2022 - 2025</i>	-300	-300	-300		
Totaal	-102	-52	-52	248	248

Deze ontwikkelingen worden aan het einde van de bijlage, vanaf blz. 33, nader toegelicht.

Doorgevoerde keuzes door het dagelijks bestuur

Gelet op de forse ontwikkeling van de tarieven heeft het DB tijdens de behandeling van deze Kaderbrief de volgende aanpassingen doorgevoerd:

Door het DB aangebrachte aanpassingen	bedragen € x 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>structureel</i>					
<i>Dividend NWB</i>	-500	-500	-500	-500	-500
<i>incidenteel</i>					
<i>Risicovol begroten</i>	-1.000	0	0	0	0
<i>Bouwrente</i>	-700	-700	0	0	0
<i>Vervallen overhead op activeerbare uren</i>	0	-3.535	0	0	0
Totaal	-2.200	-4.735	-500	-500	-500

Rente

Ook de rente is na een lange periode van extreem lage stand aan het stijgen. Voor de investeringen en de daarvoor af te sluiten leningen hebben we gerekend met onderstaande rentepercentages.

Parameters	2023	2024	2025	2026	2027
Lange rente (vanaf 1 jaar)	2,25	2,75	3,25	3,75	3,75
Korte rente	1,00	1,50	2,00	2,25	2,25

Personeelslasten

De personele lasten stijgen als gevolg van cao-verhogingen, stijging van werkgeverslasten en periodieke verhogingen. De druk vanuit de vakbonden voor verhoging van de salarissen zal naar verwachting toenemen nu de prijzen sterk aan het stijgen zijn. De onderhandelingen voor de cao voor 2022 zijn afgerond (+3,75%) en ingerekend in deze Kaderbrief. In de berekeningen voor deze kaderbrief wordt voor de jaren 2023 en verder gerekend met een jaarlijkse stijging van de personele lasten met 2,5% en schaalstijging 0,5%. De overheid heeft besloten de onbelaste reiskostenvergoeding als werkgever voor de reiskosten van woon-werk verkeer en dienstreizen met ingang van 2023 van € 0,19 naar € 0,21 per kilometer en met ingang van 2024 naar € 0,23 per kilometer te verhogen. In de kaderbrief 2023-2027 is hierop geanticipeerd. Dit is opgenomen in de tabel op de vorige pagina (blz. 14).

Energie

In 2021 is het leveringscontract voor energie opnieuw aanbesteed. De prijs is grotendeels afhankelijk van de gasprijs en de CO₂-prijs. Beide zijn in het afgelopen periode sterk gestegen. Voor 2023 liggen de leveringstarieven al grotendeels vast; hierin zit een stijging van meer dan 10% t.o.v. 2022. De werkelijk afgesproken prijzen zijn meegenomen in de Kaderbrief. Voor de jaren na 2023 is rekening gehouden met een jaarlijkse stijging van 3%.

Vanaf 2024 gaat het zelfleveringsmodel in voor elektriciteit via het lidmaatschap van de OVEF. Dit betekent concreet dat de inkoopprijs voor elektriciteit de opbrengsten vanuit de eigen assets (dagelijks) gaan volgen.

Overheden die een contract hebben met Gazprom (Nederland) voor de levering van gas moeten dit contract voor 10 oktober 2022 opzeggen. Bij het afsluiten van een nieuw contract zal het tarief fors hoger zijn. Bij gelijkblijvend gasverbruik betekent dit een extra kostenpost die kan oplopen naar € 0,3 á € 0,5 miljoen. Het energievraagstuk vraagt om een nadere beschouwing op afhankelijkheid van gas, hetgeen kan leiden tot investeringen. Plannen hiervoor worden ontwikkeld.

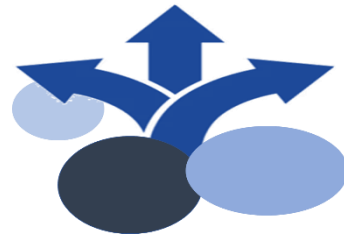
Aanbesteding van werken

Investeringen maken een groot deel uit van de begroting. Het grootste deel van de investeringen worden aanbesteed, en is daarmee mede afhankelijk van de (bouw)markt. In het afgelopen decennium is voor de opdrachtgevers relatief gunstig geweest, waardoor we regelmatig voordeel konden behalen op de aanbestedingen. Aan deze periode lijkt nu een einde gekomen. De vraag is (veel) groter dan het aanbod, waardoor de prijzen stijgen. Voor dezelfde (verzamel)kredieten kunnen we minder investeren.

Ook de materialen die gebruikt worden bij aanleg en onderhoud worden door schaarste, stijgende transportkosten en inflatie in rap tempo duurder. Dit betekent dat we op basis van het beschikbare budget keuzes moeten maken op basis van de prioritering.

3. Hoe we keuzes maken

Keuzes maken is belangrijk. In dit hoofdstuk gaan we in op de criteria die we hanteren bij het maken van de keuzes in wat we wel en niet gaan doen de komende jaren.

3.1 Uitgangspunten

De vraag “welk waterschap willen en kunnen we zijn?” kan beantwoord worden in de vorm van een aantal leidende principes, uitgangspunten. De organisatie heeft dringend behoefte aan een bestuurlijke richting naar wat voor waterschap we ons ontwikkelen. Tot nu toe wordt alles verlangd van het waterschap. De duiding is nodig om de organisatie daar efficiënt en slagvaardig op in te richten. Daar kunnen we op aangesproken worden zowel inhoudelijk als financieel. Daar waar de uitgangspunten in de praktijk conflicteren maken we keuzes. Onder verwijzing naar het voornemen om te komen tot een duurzame financiële strategie op de lange termijn zijn we in deze kaderbrief uitgegaan van het vigerend beleid.

Taakuitvoering

- We houden vast aan de klimaatdoelstellingen (mitigatie), dragen bij aan het verbeteren van de biodiversiteit en werken mee aan recreatiefmaatschappelijke ontwikkelingen.
- We nemen een leidende rol waar het gaat om aanpassingen (adaptatie) vanwege de klimaatverandering.
- De bescherming van ons verzorgingsgebied tegen overstromingen door middel van kwalitatief goede keringen staat onverkort overeind.
- Onze investeringen in het watersysteem volgen de lijn: *vasthouden - bergen - afvoeren*. Als gevolg van toenemende perioden van watertekort voegen we daar de volgende lijn aan toe: *vasthouden-voorraad vormen-inlaten*.
- Het peilbeheer stemmen we af op de functie van een gebied; binnen de door de provincie gestelde kaders bieden we ruimte voor maatwerk, met aandacht voor participatie.
- We blijven ons binnen de grenzen van onze verantwoordelijkheid inzetten voor de kwaliteit van het oppervlaktewater.
- Bij de uitvoering van het werk staan doelmatigheid en doeltreffendheid centraal, bijvoorbeeld door werk-met-werk te maken
- We werken omgevingsgericht en zoveel mogelijk samen met anderen; we maken ons zichtbaar in ons beheergebied.

Financieel

Het bestuur van Wetterskip Fryslân staat voor een toekomstbestendige financiële huishouding. Dit is vertaald naar de volgende uitgangspunten:

- Met ingang van boekjaar 2023 is de begroting in evenwicht. Dit betekent dat de opbrengsten gelijk zijn aan de kosten en geen inzet van de reserves begroten, met uitzondering van een aantal incidentele ruimtevragers die gedekt worden uit de algemene reserves.
- De tarieven volgen de ontwikkeling van de lasten.
- We houden een minimaal reserve aan (weerstandsvermogen) van € 3 miljoen voor watersysteembeheer en € 2 miljoen voor zuiveringsbeheer. Dit wordt mogelijk aangepast als het algemeen bestuur de notitie risicomanagement en weerstandsvermogen in het najaar van 2022 vaststelt.
- We werken toe naar een beheersbare schuldenpositie, zodat we voldoende beslisruimte houden binnen de exploitatie. De totale schuldenomvang is daarbij gerelateerd aan de renterisiconorm.
- Gelet op de maatschappelijke onrust over het verlagen van de kwijtschelding tot 90% bij het vaststellen van begroting 2022 én de substantieel benodigde verhoging van de

stijgingspercentages t.o.v. de begroting 2022, heeft het dagelijks bestuur er voor gekozen de kwijschelding terug te brengen tot 100%.

3.2 Overwegingen

Lysias-rapportage

Bij het opstellen van de kaderbrief 2023-2027 zijn conclusies van het Lysias-eindrapport als leidraad gebruikt:

- De toekomstbestendigheid van Wetterskip Fryslân is in het geding.
- De problematiek waarvoor het Wetterskip staat gaat veel verder dan een vraagstuk van organisatie en formatie.
- Er is een discrepantie tussen de inhoudelijke ambitie en de financiële strategie die dit mogelijk moet maken.
- De opgaven en ontwikkelingen die op het waterschap afkomen vragen om een duurzame financiële strategie met een bestuurlijke lange termijnvisie.
- Om de financiële positie te verbeteren moeten oplossingen worden gezocht in het verhogen van inkomsten en het verbeteren van de financiering.
- Om te komen tot een acceptabel niveau van kapitaallasten moet een lange termijn plan opgesteld worden.
- Wetterskip Fryslân heeft op dit moment een behoorlijk effectieve en efficiënte organisatie. Er mag niet teveel worden verwacht van de verdere verbetering op dit vlak.

Korte en lange termijn

We maken een duidelijke splitsing tussen de korte en lange termijn. De korte termijn loopt tot en met 2027 en vooral gericht op:

- komen tot een sluitende begroting met ingang van 2023. Hiervan is sprake als de structurele uitgaven gedekt worden door structurele inkomsten. Incidentele uitgaven worden deels gedekt uit de algemene reserves;
- reserves op orde.

4. Hoe dit financieel vertaald is

De keuzes uit de voorgaande hoofdstukken hebben effect op de meerjarige financiële cijfers (jaarresultaten, reserves en schuldpositie). Deze brengen we hier in beeld. Vervolgens geven we aan wat dit voor de belastingbetaler betekent.

4.1 Netto lasten

De netto-lasten nemen toe ten opzichte van de begroting 2022 als gevolg van de ruimtevragers en ruimtebieders en de autonome ontwikkelingen zoals opgenomen in hoofdstuk 2 en 3. In onderstaand overzicht is het effect daarvan voor de komende jaren in beeld gebracht.

	netto lasten (incl. onttrekking BR) x € 1 miljoen				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Netto lasten Begroting 2022</i>	165,9	172,2	178,4	184,6	
<i>ruimtevragers en -bieders</i>	3,9	2,0	5,9	5,4	4,5
<i>personeelslasten</i>	1,3	1,6	1,9	2,3	2,6
<i>inflatie</i>	3,0	3,9	4,8	5,0	5,3
<i>Overig (waaronder stijging rentepercentage, actualisatie investeringsplanning, etc.).</i>	1,2	3,3	0,7	3,4	
Netto lasten Kaderbrief 2023	175,3	183,0	191,8	200,6	207,8

Het effect van het terugbrengen van kwijtschelding naar 100% is niet zichtbaar in deze tabel, omdat dat een effect heeft op de opbrengsten. E.e.a. is wel gebruikt in de doorrekeningen. Het is een totaal effect van een opbrengstenverlaging van € 390.000 waarvan 24% betrekking heeft op watersysteembeheer en 76% op zuiveringsbeheer.

De netto lasten in de Kaderbrief 2023-2027 nemen in 2023 toe met € 9,4 miljoen ten opzichte van het jaar 2023 zoals gepresenteerd in de Begroting 2022 met meerjarige doorkijk. Hierboven is aangegeven hoeveel de onderscheiden onderdelen bijdragen in deze lastenstijging.

4.2 Heffingspercentages naar taak

Bij de tariefstijgingen streven we er naar de gewenste inflatie van de ECB te volgen (2% per jaar). Door een hoge inflatie en een aantal onontkoombare en wettelijke ontwikkelingen is het stijgingspercentage hoger dan de gewenste inflatie. In onderstaande tabel zijn de stijgingspercentages per taak voor de komende vijf jaar opgenomen.

taak	belastinginkomstenstijging (%)				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Watersysteembeheer</i>	7,3	5,6	5,2	3,6	5,2
<i>Waterzuiveringsbeheer</i>	5,5	3,2	3,6	6,8	2,7

In de Begroting 2022 is gerekend met een indicatieve stijging voor watersysteembeheer van 3,0% in 2023 en de jaren daarna een stijging van 3,1%. Voor de taak zuiveringsbeheer is gerekend met 4,0% in 2023 en met een stijging van 4,2% met ingang van 2024.

In onderstaande tabel is de opbouw van de stijgingspercentages weergegeven voor 2023:

Percentages

	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer
Basis: begroting 2023 (uit meerjarenbegroting 2022)	3,0	4,0
Ruimtevragers en -bieders	2,5	1,6
Personeelslasten	1,0	0,5
Inflatie	2,2	1,1
Overige	1,0	0,5
Ander eindbedrag taak *)	-2,3	-2,1
Resteert	7,3	5,5

*) In de meerjarenbegroting 2022 sloot in het jaar 2023 de taak watersysteembeheer met een tekort van € 0,6 miljoen en de taak zuiveringsbeheer met een overschot van € 0,5 miljoen, waardoor er sprake was van een sluitende begroting. In deze kaderbrief sluiten taken op een resultaat van respectievelijk -/€ 2,9 en -/€ 1,3. Dit wordt weergegeven in de regel 'ander eindbedrag taak'.

4.3 Jaarresultaat

taak	Jaarresultaat				
	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Totaal resultaat</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Incidentele ruimtevragers					
<i>Watersysteembeheer</i>	-2,9	-2,2	-1,8	-1,6	0,0
<i>Waterzuiveringsbeheer</i>	-1,3	-0,6	-0,5	0,0	0,0
Totaal	-4,2	-2,8	-2,3	-1,6	0,0

Vanwege de gunstiger jaarresultaten dan begroot, zijn de reserves de afgelopen jaren toegenomen. Daarom accepteren we dat onderstaande incidentele ruimtevragers tot een incidenteel tekort op de exploitatiebegroting leiden, die aan de algemene reserves worden onttrokken.

Onderwerp (bedragen x € 1.000)	2023	2024	2025	2026	2027	Bron
Exotenbestrijding incidenteel	1.500	1.500	1.500	1.500	0	KB23-27
Financieel pakket incl. datapakhuis	1.500	500	0	0	0	KB23-27
Slibafzet	300	400	500	0	0	KB23-27
Better Wetter	50	50	50	50	0	KB23-27
Programma Harlingen	50	50	0	0	0	KB23-27
Boezemplan	0	40	240	50	0	KB23-27
Upgrade telemetrie	300	300	50	0	0	KB22-26
Afkoppelbijdrage riolering	550	0	0	0	0	KB22-26
Totaal	4.250	2.840	2.340	1.600	0	

Deze onttrekking aan de algemene reserves vindt in de jaren 2023 t/m 2026 plaats.

4.4 Reserves

De reservepositie wordt bepaald door de reserves aan het begin van de beschouwde periode en het jaarresultaat (na bestemming).

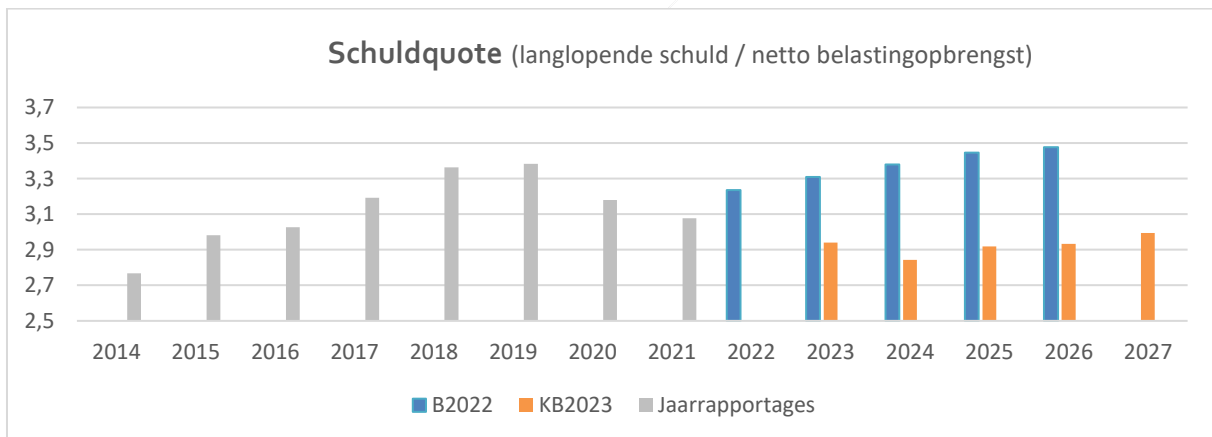
Het totaal van de reserves per 1 januari 2023 bedraagt op basis van het jaarresultaat over 2021 en de begroting 2022 € 19,7 miljoen.

taak	reserves (€ x miljoen)					
	norm	2023	2024	2025	2026	2027
Watersysteembeheer	3	11,1	8,9	7,1	5,5	5,6
Waterzuiveringsbeheer	2	4,3	3,7	3,3	3,2	3,2
Totaal	5	15,5	12,7	10,4	8,8	8,8

De reserves voldoen de gehele periode in ruime mate aan de minimale norm van het weerstandsvermogen. Bij de Begroting 2023 zal dit opnieuw beoordeeld worden als ook het beleid voor het risicomangement is vastgesteld, wat mogelijk consequenties zal hebben voor de norm.

4.5 Schuldquote (lange schuld)

Investeringsprojecten volgen vaak een meerjarige realisatie. Dat betekent dat het meerjarig plannen van de projecten onzekerheden met zich meebrengen. Daarom passen we de investeringsplanning jaarlijks aan. Dit is van invloed op de afschrijvingslasten zoals die in de exploitatie worden verwerkt. Ook is het van invloed op de cash flow en dus op de financieringsbehoefte. Dit vertaalt zich uiteindelijk in de schuldenpositie. In onderstaande grafiek is de schuldquote voor de komende jaren weergegeven. De schuldquote neemt af naar 3,0 in 2027.

De redenen van afname van de schuldquote zijn:

- Hogere belastingopbrengst
De belastingopbrengststijging c.q. tariefstijging zijn 7,3% en 5,5%. In de begroting 2022 is nog rekening gehouden met een stijging van 3,0% en 4,0%.
- Lagere cash flow investeringen voor boekjaar 2022
In de KB2023-2027 is rekening gehouden met € 41 miljoen lagere cash flow voor investeringen voor boekjaar 2022.
- Kasgeldlimiet eind 2021
In de begroting 2022 is gerekend met het maximale niveau van de kasgeldlimiet terwijl in de Kaderbrief 2023-2027 rekening is gehouden met een positief bedrag aan kasgeld conform de jaarrekening 2021.

Bijlage 1 Ruimtevragers en -bieders

In onderstaande tabel zijn de ruimtevragers die in de doorrekening meegenomen worden, opgenomen. Na de tabel worden alle ruimtevragers en – bieders toegelicht.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026	2027
Assetmanagement	672.000	1.227.250	1.492.658	662.966	795.615
Afschrijving Noorderhavendam	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Baggeren E+F Vaarwegen	175.000	180.250	185.658	189.371	193.158
HWBP solidariteitsbijdrage	60.000	220.000	280.000	300.000	280.000
Investerings Waterketen	0	0	0	-453.405	-404.543
Overname Oevers Vaarwegen (OOV)	100.000	200.000	300.000	400.000	500.000
toegangsbeveiligingssysteem van de assets	120.000	120.000	120.000	120.000	120.000
Assetbeheer waterketen	95.000	95.000	95.000	95.000	95.000
Slibafzet	300.000	400.000	500.000	0	0
Slijtlaag Schiermonnikoog	-190.000				
Bedrijfsvoering	-2.345.000	-4.880.000	-645.000	-345.000	-345.000
lab materialen	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000
verlaging WOZ-kosten 2022-2025	-300.000	-300.000	-300.000	0	0
Verzekeringspremie	85.000	85.000	85.000	85.000	85.000
Dividend NWB	-500.000	-500.000	-500.000	-500.000	-500.000
Risicovol begroten, hogere belastinginkomsten	-1.000.000	0	0	0	0
Bouwrente	-700.000	-700.000	0	0	0
Overhead uren activeren	0	-3.535.000	0	0	0
Biodiversiteit	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	1.000.000
Exotenbestrijding structureel	500.000	500.000	500.000	500.000	1.000.000
Exotenbestrijding incidenteel	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000	0
Klimaat	200.000	1.300.000	1.300.000	1.300.000	1.300.000
Delataprogramma IJsselmeer en Zoetwater	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Meetapparatuur methaan lachgas	50.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Aanpak funderingsproblematiek Veenweidegeb	0	0	0	0	0
Beleidsadvies	120.000	120.000	120.000	120.000	120.000
Nij Hiddum-Houw	-200.000	-215.000	-415.000	-225.000	-175.000
Hoogwatercircuits	0	900.000	900.000	900.000	900.000
Planvorming hoogwatercircuits	200.000	400.000	400.000	400.000	400.000
Boezemplan	0	40.000	240.000	50.000	0
Kwaliteitzorg	551.000	556.000	556.000	506.000	506.000
AVG	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000
Basisregistratie ondergrond	170.000	105.000	105.000	105.000	105.000
CISO	45.000	45.000	45.000	45.000	45.000
Installatie- en werkverantwoordelijke NEN 3140	86.000	86.000	86.000	86.000	86.000
Waterkwaliteitsmonitoring	130.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Zaaksysteem	80.000	80.000	80.000	80.000	80.000
Upgrade telemetrie	0	0	0	-50.000	-50.000
Informatisering	2.675.000	1.685.000	1.190.000	1.195.000	1.195.000
Begroting het Waterschapshuis	465.000	465.000	465.000	465.000	465.000
Het waterschaps nieuwe initiatieven	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Informatiebeveiliging (BIO)	180.000	130.000	130.000	130.000	130.000
Enterprise architect	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Microsoft 365	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Financieel pakket incl. datapakhuis (struc.)	180.000	240.000	245.000	250.000	250.000
Financieel pakket incl. datapakhuis (incid.)	1.500.000	500.000	0	0	0
Participatie	100.000	100.000	50.000	50.000	0
Better Wetter	50.000	50.000	50.000	50.000	0
Programma Harlingen	50.000	50.000	0	0	0
Totaal	3.853.000	1.988.250	5.943.658	5.368.966	4.451.615

Het restant van de vrije beleidsruimte is verrekend met de RV. Voor het jaar 2023 is er geen vrije beleidsruimte meer beschikbaar vanwege keuzes uit het verleden.

Assetmanagement

Afschrijvingslasten Noorderhavendam

Het herstel van de Noorderhavendam betreft een urgent en onvoorzien veiligheidsprobleem. Doordat niet voorzien was dat de Noorderhavendam hersteld moest worden is deze investering niet meegenomen in de investeringsplanning en de vastgestelde meerjarenbegroting 2022-2026. De kredietaanvraag met een eigen netto investering van € 360.000 en 90% HWBP financiering is op 31 mei 2022 behandeld in de vergadering van het algemeen bestuur.

Risico niet honoreren: Er is een reële kans op bezwijken van de dam, waarmee de veiligheid voor de primaire kering niet kan worden gegarandeerd. Het herstel van de dam zal vele malen duurder zijn, dan het nu voorgestelde herstel van een deel van de bestorting.

Baggeren E+F Vaarwegen

In 2014 zijn de vaarwegen klasse E en F door gemeentes aan Wetterskip Fryslân overgedragen in beheer en onderhoud. WF heeft daarbij bedongen dat deze vaarwegen door de gemeentes zodanig gebaggerd zijn dat deze voldoen aan het vereiste doorvaarprofiel. Tot op heden heeft WF derhalve geen baggeractiviteiten in deze vaarwegen uitgevoerd. Vanaf nu blijkt uit peilingen dat het nieuwe areaal moet worden toegevoegd aan het baggerprogramma. Hiervoor is structureel exploitatiebudget benodigd. Voorlopig wordt uitgegaan van een jaarlijks budget van € 175.000.

Risico niet honoreren: Baggeren van de E- en F-vaarwegen is een verplichting die voortkomt uit de provinciale vaarwegverordening. Niet baggeren of te laat baggeren leidt tot klachten van de recreatievaart bedrijven en van de provincie.

Afschrijving HWBP solidariteitsbijdrage

Het Hoogwater beschermingsprogramma HWBP is een alliantie tussen Rijk en alle waterschappen, waarbij Rijk en Waterschappen evenveel bijdragen aan de Dijkenrekening. Het landelijke hoogwater beschermingsprogramma wordt hieruit gefinancierd. Jaarlijkse moeten de waterschappen gezamenlijk ca € 190 miljoen bijdragen aan de Dijkenrekening.

De jaarlijkse bijdragen van de waterschappen komt tot stand op basis van de 10 % projectgebonden bijdragen en de solidariteitsbijdragen. Dit zijn communicerende vaten; blijft de projectgebonden bijdrage achter, dan neemt het bedrag aan solidariteitsbijdragen toe. Doordat de uitvoering van projecten – landelijk gezien - om verschillende redenen is vertraagd, moet er een aanpassing van de solidariteitsbijdrage plaatsvinden.

Risico niet honoreren: Als de verhoogde bijdrage niet betaald wordt, voldoen we niet aan de afspraken die vastgesteld zijn in het Bestuursakkoord Water.

Investeringsplanning waterketen

De investeringsplanning voor de komende jaren is opnieuw bekeken volgens de huidige stand van zaken en ontwikkelingen. Assetmanagement voor de waterketen is nog in ontwikkeling, mede daardoor is de programmering nog niet stabiel en vertoont verschuivingen t.o.v. de begroting van 2022. Een direct gevolg van de aangepaste planning is dat de kapitaalslasten in de jaren 2026 tot en met 2028 eerst zullen dalen om daarna weer te stijgen nadat een aantal grotere renovaties van RWZI's zijn afgerond.

De planvorming, voorbereiding en uitvoering van de renovatie Franeker-Sint Annaparochie gaat langer duren dan eerder gepland. Daarentegen kunnen we de renovatie van Akkrum en Warns juist weer iets naar voren halen.

We hanteren nog steeds het "piepsysteem" bij de persleidingen, maar pakken preventief wel een aantal knelpunten aan. Bij de begroting 2023 wordt een overzicht van de geplande investeringen gepresenteerd.

Risico niet honoreren: uit blijven gaan van oorspronkelijke programmering en afwijkingen rapporteren.

Oevers Vaarwegen

In het proces Overname Oevers (-constructies) Vaarwegen (OOV) wordt de instandhouding van een belangrijk areaal oevers langs vaarwegen aan Wetterskip Fryslân toegedeeld. Voor WF is binnen de toedeling van categorie A de instandhouding van het natte profiel voor de water aan- en afvoer leidend. Ten aanzien van 220 km oevers is de stroomsnelheid groter dan de kritische stroomsnelheid i.r.t. de bodemsoort. Derhalve is WF verantwoordelijk voor de erosieve werking op de oevers. We onderscheiden daarbinnen twee prioriteiten.

Binnen de kaders van "beheerautonomie" heeft WF daarmee een extra verantwoordelijkheid om 220 kilometer oevers langs vaarwegen in stand te houden. Gecombineerd met de instandhoudingsopgave van de regionale keringen worden in de categorieën B en C aansluitend daarop nog de instandhoudingsopgave voor oevers langs vaarwegen langs de regionale keringen de verantwoordelijkheid van WF.

In 2019 is al een ruimtevrager (van € 500.000) gehonoreerd voor het onderhoud van oever constructies. Deze ruimtevrager is per 2022 voor het eerst in de begroting opgenomen. In de jaren na 2019 is het areaal en de staat van onderhoud beter in beeld gebracht en zijn gedetailleerdere afspraken gemaakt over de toebedeling.

Op basis hiervan is berekend dat voor de instandhouding van de oeverconstructies waar Wetterskip Fryslân verantwoordelijk voor is binnen Categorie A jaarlijks structureel € 804.000 extra budget benodigd is.

Voor de instandhouding van de oevers langs regionale keringen (categorie B en categorie C volgens de concept toedeling) kan aangesloten worden op de programmering voor de regionale keringen. Het huidige herstelprogramma Oevers en Kaden loopt tot 2027. Binnen dat programma worden reeds vervangingsinvesteringen voor de oevers langs regionale keringen bij de uitvoering van projecten meegenomen. Er is echter geen zicht op de inzet van financiële middelen voor dat doel binnen dit programma; tevens dient het programma verlengd te worden na 2027 en verbreedt te worden in omvang en focus om ook te kunnen worden benut voor de aan de keringen gekoppelde opgave voor instandhouding van de asset oeverbescherming. Voor de instandhouding van de oevers in categorie B: voor WF ca. km kan gebruik gemaakt worden van een (ca. 1/3^e deel) bijdrage in de kosten vanuit het Oeverfonds/van provincie en gemeenten.

Bovenstaande is gebaseerd op de uitgangspunten en overeengekomen kentallen t.b.v. de instandhouding van de oevers langs vaarwegen in Fryslân. Hierbij waren 14 gemeenten, de provincie en Wetterskip Fryslân bij betrokken.

Risico niet honoreren: De kans op een verslechtering van de aan- en afvoer van water (natte belang) neemt toe. Tevens neemt de kans op verminderde bevaarbaarheid van de vaarweg toe. In het OOV-proces heeft WF positie gekozen om voor het natte belang te willen staan. Hiermee heeft WF een verplichting naar de 14 betrokken gemeenten en de provincie Fryslân.

Toegangsbeveiligingssysteem van de assets

Op dit moment loopt een project om het toegangsbeveiligingssysteem van het hoofdkantoor, de rwzi's en de rioolgemalen en de gemalen die voorzien zijn van telemetrie te vervangen. Met de vervanging voldoen wij aan de BIO. De vervanging van het toegangssysteem van het hoofdkantoor en de rwzi's is daarnaast noodzakelijk omdat het huidige systeem niet meer ondersteund wordt en er geen onderdelen meer te krijgen zijn.

Voor de vervanging van sloten op gemalen en rioolgemalen die voorzien zijn van telemetrie is vanuit de BIO een budget (2021) van € 470.000 beschikbaar gesteld. Dit budget is onvoldoende om alle 800 gemalen en 300 rioolgemalen van nieuwe sloten te voorzien. Hiervoor is in totaal € 700.000 nodig. Dit betekent dat er naast het reeds beschikbare budget een extra investeringskrediet van € 230.000 nodig is.

Naast de eenmalige investering voor de vervanging van het toegangsbeveiligingssysteem, is er een jaarlijks budget van € 120.000 nodig voor licenties en hosting van de software, en voor functioneel applicatiebeheer.

Risico niet honoreren: We voldoen niet aan de eisen van de BIO.

Assetbeheer Waterketen

De opgave Waterketen beheert 27 waterzuiveringen, 1 slibontwateringsinstallatie, 275 rioolgemalen en 825 km persleidingen. Anders dan voor de andere vier assetgroepen is er nog geen assetcoördinator Waterketen. De noodzaak om een assetcoördinator te werven is tweeledig; ten eerste voor aansturing en coördinatie van programmering en investeringsvoorstellen en de oplevering van projecten. Door de verlaging van de verzamelkredieten voor investeringen is een kritische afweging binnen de beschikbare ruimte nog belangrijker geworden dan dat het al was. Door het ontbreken van een assetcoördinator leidt dit momenteel tot vertragingen en suboptimale oplossingen. Ten tweede is de assetcoördinator de spil in het assetgroep breed afwegen van prestaties, risico's en kosten, waardoor uitgaven gefundeerder gedaan (of achterwege gelaten) worden, en is de assetcoördinator trekker van het (door)ontwikkelen van assetmanagement binnen de assetgroep. Door een afgewogen en onderbouwde balans tussen risico's, kosten en prestaties wordt budget optimaal ingezet. Hierdoor leiden de extra kosten voor een assetcoördinator op termijn (> 5 jaar) tot lagere kapitaalslasten per asset.

Risico niet honoreren: De huidige niet wenselijke en suboptimale situatie blijft voortbestaan.

Slibafzet

De aangeleverde VE's zijn de afgelopen jaren toegenomen, hetgeen extra belastinginkomsten genereert, maar hierdoor zijn ook de kosten voor afzet van het slib verhoogd. De kosten zijn in de afgelopen jaren tot € 500.000 boven het beschikbare budget gegroeid en steeds als overschrijding gerapporteerd. Deze ruimtevrager wordt gedekt door het hogere aantal VE's dat hier aan de inkomstenkant tegenover staat. Omdat het huidige contract afloopt in 2026 is er gestart met de slibstudie, waaruit moet gaan blijken hoe en we na 2025 om zullen gaan met de verwerking van ons slib. Uitgangspunt bij deze studie is hoe we ons slib op een optimale manier circulair gebruiken, waardoor er minder verwerkt hoeft te worden

Risico niet honoreren: Doorgaan met het melden van een overschrijding, omdat de grotere hoeveelheid slib toch verwerkt en afgevoerd moet worden.

Slijtlaag Schiermonnikoog

Doordat de voorbereidingen voor aanpassing van de primaire kering van Schiermonnikoog inmiddels in volle gang is en de uitvoering daarvan op korte termijn start, is onderhoud van de huidige slijtlaag niet meer nodig.

Bedrijfsvoering

De ruimte vragers/bieders labmaterialen, verlaging WOZ kosten en verzekeringspremie zijn een gevolg van aanbestedingen en wettelijk ontwikkelingen en worden toegelicht op pagina 33.

Dividend NWB

De afgelopen jaar is het dividend door gunstige beleggingsresultaten gunstig uitgevallen. Zowel in de jaarrapportage 2021 als in de eerste voortgangsrapportage 2022 zien we een hogere dividendopbrengst dan begroot. Vanuit de geluiden die we vanuit de NWB krijgen lijkt het erop dat dit de komende jaren zo zal blijven. Vandaar dat we in de Kaderbrief een hogere opbrengst van € 0,5 miljoen (dus totaal € 2,9 miljoen) opbrengst hebben meegenomen.

Risicovol begroten, hogere belastinginkomsten

De afgelopen jaren is gebleken dat door onder andere de forse stijging van de WOZ-waarde de werkelijke belastingopbrengst hoger was, dan wat we rond september doorkregen van het NBK. We zijn in gesprek met het NBK om te onderzoeken hoe we er voor kunnen zorgen dat de opgave van september dichterbij de werkelijke opbrengst van het komende jaar kan komen. Omdat deze gesprekken nog gaande zijn, schatten we voor 2023 een hogere opbrengst van € 1,0 miljoen in. Daarbij moet wel aangetekend worden dat we hiermee een risico lopen. Het dagelijks bestuur acht dit een aanvaardbaar risico

Bouwwrente en overhead op uren

Om minder lasten naar de toekomst te verschuiven en de toename van de schuldpositie te beperken, is er in begroting 2020 door het dagelijks bestuur gekozen om de bouwwrente niet meer te activeren met ingang van 2023 en met ingang van 2024 de overhead op uren niet meer te activeren. Gevolg is wel dat er voor de beschikbare verzamelkredieten minder investeringen gerealiseerd kunnen gaan worden. Gezien de impact van alle ontwikkelingen die in deze Kaderbrief geschetst zijn en de invloed die dat zou hebben op de stijging van de tarieven, is er voor gekozen zowel het niet meer activeren van bouwwrente als het niet meer activeren van overhead op uren als maatregel door te schuiven naar 2025. Hierdoor kan de tariefstijging enigszins beperkt blijven tot de in de Kaderbrief opgenomen stijgingspercentages.

Klimaat

Deltaprogramma IJsselmeer en Zoetwater

Wetterskip Fryslân is actieve deelnemer aan het Deltaprogramma IJsselmeer en Zoetwater met ambtelijke en bestuurlijke overleggen en projecten. Voor het IJsselmeergebied is een programmateam ingesteld, dat voor diverse activiteiten de voorbereiding, coördinatie en uitvoering trekt. Van alle deelnemende partijen wordt een bijdrage gevraagd van € 24.000 voor dit programmateam. Het gaat om een bijdrage voor inhuur van externe ondersteuning en een bijdrage aan projecten. Voor het Deltaprogramma Zoetwater gaat het ook om de uitvoering van projecten en externe ondersteuning van het secretariaat van het ambtelijke en bestuurlijk overleg. Voor zoetwater wordt een bijdrage van € 6.000 aan alle partijen gevraagd. De bijdragen van de waterschappen zijn besproken in de bestuurlijke overleggen die in het kader van het Deltaprogramma worden georganiseerd.

Risico niet honoreren: Geen bijdrage beschikbaar stellen zal de samenwerking frustreren en niet in overeenstemming zijn met de gesloten overeenkomsten.

Meetapparatuur methaan en lachgas

In 2021 is bij de UvW het traject gestart voor de opstelling van een strategische visie 'Op weg naar klimaatneutraliteit'. De bedoeling daarvan is om, aanvullend op de afspraken in het Klimaatakkoord, lange termijn klimaat- en energieambities te stellen en te bepalen hoe wij ons als waterschappen verhouden tot de (recentelijk aangescherpte) nationale en Europese klimaatdoelstellingen. Daarbij bereiden wij ons onder andere ook voor op nieuwe uitdagingen die zich aandienen, zoals de beperking van de uitstoot van lachgas en methaan op de rioolwaterzuiveringen.

In 2020 en 2021 is bij Wetterskip Fryslân al een start gemaakt met het continu meten van lachgas (rwzi Heerenveen en Wolvega) en methaan (rwzi Sneek). Om een goed beeld te kunnen krijgen van de emissies bij alle 28 zuiveringen, dient extra meetapparatuur aangeschaft te worden en is een beheer- en onderhoudsbudget nodig. Met behulp van diverse (proces)maatregelen kunnen dan vervolgens de emissies van lachgas en methaan beperkt worden.

Risico niet honoreren: Emissie van methaan en lachgas, waardoor de doelen van klimaatneutraal in 2030 niet gehaald worden.

Boezemplan

In 2023 wordt er een bestuurlijke keuze gemaakt over de lange termijn adaptatierichting van de Friese boezem. Om invulling te kunnen geven aan de concretisering hiervan voor WF gaan we vanaf 2024 aan de slag met het opstellen van het Boezemplan. Dit wordt een combinatie van de uitwerking en concretisering van de gekozen adaptatierichting ten behoeve van de eigen planvorming en de opvolger van het huidige Veiligheidsplan II. Vanaf 2024, met het zwaartepunt in 2025, gaan we op basis van de nieuwe klimaatscenario's van het KNMI een nieuwe toetsing van het boezemwatersysteem uitvoeren. Dit is vergelijkbaar met de analyses van het voorgaande veiligheidsplan. Daarnaast werken we nu vanuit de gekozen adaptatierichting van de Friese boezem voor de komende jaren de te realiseren maatregelen uit.

Hierbij kan het gaan om kaderverbetering, realiseren van berging/retentiegebieden, uitbreiding boezemoppervlak of uitbreiding gemaalcapaciteit. Dit vormt de langjarige doelstelling (in ha, m³, km's) voor onze planvorming en projecten. Deze doelstelling wordt voorzien van een goede financiële onderbouwing en fasering in tijd voor onze planvorming en projecten.

Om deze langjarige doelstellingen concreet genoeg te maken is het nodig om met een realistische boezemmodel te kunnen rekenen. In 2024 starten we met het "bouwen" van dit model. In 2025 rekenen we verschillende maatregelpakketten hiermee door. Dit verklaart waarom de grootste financiële uitgave in 2025 is gepland.

Vervolgens zal voor de afronding in 2026 nog een klein deel van de middelen nodig zijn. Naast de financiële middelen die in 2021 reeds beschikbaar zijn gesteld zijn aanvullende financiële middelen nodig.

Risico niet honoreren: Het boezemplan kan niet worden gerealiseerd. Dit betekent dat het doel van de boezemverkenning, het aanpassen van de Friese boezem aan klimaatverandering, onvoldoende gerealiseerd kan worden. Hierdoor kunnen zowel de boezem als de deelsystemen te maken krijgen met extremere droge en - natte situaties, met steeds grotere gevolgen voor de gebruikers.

Beleidsadvies

Op dit moment spelen grote beleidsopgaven op het gebied van klimaatadaptatie: BOVI, boezemstudie, duurzaam zoet water, HWBP en Deltaprogramma. Om daarnaast ten aanzien van de nieuwe beleidsontwikkelingen, zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied en zevende Actieprogramma Nitraatrichtlijn, te kunnen adviseren is formatie uitbreiding nodig van 1,2 FTE.

Risico niet honoreren: Als er geen formatie uitbreiding plaats vindt, zal dit effecten hebben op het tempo waarin de gevraagde beleidsproducten opgeleverd kunnen worden of concessies gedaan moeten worden in voorbereiding en deelname aan externe overlegstructuren, zoals RBO Noord, Unie van Waterschappen, Deltaprogramma's et cetera.

Nij Hiddum-Houw

Wetterskip Fryslân staat voor de opgave om vanaf 2025 alle energie die zij verbruikt in de vorm van elektriciteit en gas in eigen beheer zelf op te wekken. Evenveel duurzame energie opwekken als we gebruiken leidt tot minder CO₂-uitstoot en is een tussenstap op weg naar klimaatneutraliteit. We hebben de afgelopen jaren besparingsmaatregelen uitgevoerd. Op 5 april jl. heeft het algemeen bestuur een principebesluit genomen om 50% van de aandelen van vier windmolens in het windpark Nij Hiddum-Houw gezamenlijk met de gemeente Súdwest-Fryslân aan te schaffen. Hiermee maakt Wetterskip Fryslân een grote stap naar het 100% verduurzamen van de eigen energiebehoefte.

Er is een positieve businesscase voor Nij Hiddum-Houw. De dividendinkomsten in combinatie met de koopprijs leiden tot een totaal rendement van circa 8- 9%. Het jaarlijks te ontvangen dividend zal niet ieder jaar gelijk zijn en is afhankelijk van de productiviteit, de rentekosten en de jaarlijkse aflossingen. Als 50% aandeelhouder ontvangt Wetterskip Fryslân 50% van het dividend en de garantieprovisie die uit de B.V. worden uitgekeerd. Het AB heeft aangegeven deze revenuen, na aftrek van de stijging in

de energiekosten, in te willen zetten in maatregelen en nieuwe investeringen in het verduurzamen van onze bedrijfsvoering. De posten die met ruimtevragers van klimaat gepaard gaan, worden gedekt uit de positieve businesscase Nij Hiddum-Houw, met uitzondering van de Hoogwatercircuits.

Risico niet honoreren: Geen dekking van de ruimtevragers m.b.t. klimaat

Funderingsaanpak en hoogwatercircuits in veenweidegebied

Door de bodemdaling in het veenweidegebied en de daarmee gepaard gaande daling van de grondwaterstanden krijgen steeds meer woningen te maken met (periodieke) droogstand van de fundering. Uit een inventarisatie blijkt dat ruim 5000 woningen in het veenweidegebied hier mee te maken kunnen krijgen. Onder de vlag van het veenweideprogramma worden voorstellen uitgewerkt hoe om te gaan met de funderingsproblematiek, in samenhang met de aanpak van de hoogwatercircuits. Voor de funderingsaanpak is voor 2023 € 0,2 miljoen en vanaf 2024 € 0,4 miljoen als ruimtevrager opgenomen.

De funderingsaanpak richt zich op vormen van ondersteuning van woningeigenaren die mogelijk te maken krijgen met funderingsschade. De aanpak van de hoogwatercircuits richt zich op het uitvoeren van maatregelen in hoogwatercircuits waar het door de bodemdaling steeds lastiger wordt om het peil te handhaven. Hiervoor is vanaf 2024 een bedrag van € 0,9 miljoen opgenomen. De voorstellen voor de aanpak van de funderingsproblematiek en de aanpak van hoogwatercircuits worden in december 2022 aan het algemeen bestuur ter besluitvorming voorgelegd.

De verwachting is dat de funderingsproblematiek een steeds groter probleem wordt. Met het vaststellen van het veenweideprogramma 2021-2030 in 2021 is de verwachting gewekt dat de gezamenlijke overheden ondersteuning gaan bieden aan eigenaren van woningen die te kampen krijgen met funderingsschade. Daarnaast zal er veel nauwkeuriger naar het functioneren van de hoogwatercircuits worden gekeken.

Risico niet honoreren: Er is geen financiële ruimte om op enigerlei wijze invulling te geven aan de maatschappelijke verwachtingen. De plicht komt dan te liggen bij de ingelanden.

Ecologie en biodiversiteit

Berenklauw Duizendknoop

In 2022 is een begin gemaakt met de bestrijding van de Reuze Berenklauw. Daarnaast zijn op basis van gerichte inspecties ook haarden van de Japanse Duizendknoop in beeld op delen van de RWK en LWK. De benodigde capaciteit aan plaagsoortenbestrijders voor de berenklauw bedraagt circa 2 fte. Deze capaciteit is benodigd in de komende 7-10 jaren om tot een gerichte decimering te komen. In 2022 is er nog geen start gemaakt met de bestrijding van de Japanse Duizendknoop. Ingeschat wordt dat hier een halve fte voor nodig is, ook voor een periode van 7-10 jaren. Deze capaciteit is benodigd in de komende 7-10 jaren om tot een gerichte decimering te komen. Deze post is onderdeel van het inzicht in de kosten van ons areaal aan assets (AB 9 mei). Hierover komt een separaat voorstel naar het algemeen bestuur. Daarom is deze post als 'pm' post opgenomen.

Risico niet honoreren: Exoten vallen onder het buitengewoon onderhoud door WF omdat er risico bestaat dat de erosiebestendigheid van de zode afneemt. Hierdoor ontstaat gevoeligheid voor afslag waardoor de kans op doorbraak toeneemt en verzwakking van de kering optreedt.

Biodiversiteit

Het algemeen bestuur heeft op 14 juni 2021 de ambities voor biodiversiteit vastgesteld. Op basis daarvan wordt momenteel een uitvoeringsplan opgesteld. Het uitvoeringsplan geeft een overzicht van maatregelen die nodig zijn om de ambities te kunnen realiseren. Onderdeel van deze maatregelen kunnen extra investeringen zijn. Ook kan het zijn dat beheeractiviteiten meer middelen vragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk om hoeveel het gaat. Dit is daarom een PM-post.

Risico niet honoreren: Er kunnen extra middelen nodig zijn om de ambities te verwezenlijken. Als deze middelen niet beschikbaar zijn, worden de ambities niet of in mindere mate gerealiseerd.

Exotenbestrijding

In de rapportages van 2021 hebben we een algemeen beeld geschetst van de exotenproblematiek in het beheergebied van Wetterskip Fryslân. De afgelopen vijf jaar is het aantal locaties waar grote waternavel en waterteunisbloem voorkomen toegenomen van 153 naar 566; in 9 rayons in (met name) Zuidoost Fryslân. Dit betekent dat ongeveer 125 kilometer hoofdwatgang in Zuidoost Fryslân besmet was met grote waternavel. Deze voldoen daarmee niet meer aan de aan- en afvoer eisen van Wetterskip Fryslân. Er is sprake van een exponentiële groei, ook al omdat we alleen hoofdwatgangen onderhouden en de 'aanvoer' uit andere watergangen doorgaat. Regulier onderhoud volstaat niet meer op veel plekken, er zal meer en intensiever beheer moeten plaatsvinden om de water aan- en afvoer te kunnen blijven garanderen en om de aanwezige waterkwaliteit en ecologische waarden te behouden en KRW-doelen te behalen.

Met een gestructureerde aanpak blijft de aan- en afvoer van water gegarandeerd, kunnen ecologische- en KRW-doelstellingen worden gehaald en is waterrecreatie ongehinderd mogelijk.

De beoogde wijze van uitvoering komt in het kort hier op neer:

- indien nodig een eerste, machinale bestrijding van (zware) concentraties grote waternavel en waterteunisbloem;
- het jaarrond handmatig verwijderen door 4 medewerkers per rayon;
- het incidenteel verwijderen van zware besmettingen;
- het, waar nodig, afvoeren van restmateriaal.

Door elke 4 tot 6 weken een hercontrole uit te voeren bij geschoonde watergangen kunnen we snel handelen in geval van herbesmetting. Het plan van aanpak beschrijft ook wat wij vragen van andere organisaties zoals de provincie Fryslân, gemeenten en terreinbeherende organisaties maar ook van individuele grondeigenaren of -gebruikers.

Uit de plannen komt naar voren dat er een structurele uitbreiding van het budget van € 500.000 oplopende naar € 1.000.000 nodig is om de werkzaamheden uit te kunnen voeren. Daarnaast is incidenteel voor de jaren 2023 t/m 2026 een bedrag van jaarlijks € 1,5 miljoen nodig om de benodigde extra inspanning te kunnen leveren die ervoor moeten zorgen dat de situatie beheersbaar gaat worden.

Risico niet honoreren: Als de ruimtevrager niet gehonoreerd wordt:

- is er een slechte aan- en afvoer van water;
- heeft dat grote negatieve impact op de ecologie in het water en op aangelegde natuurvriendelijke inrichtingen (oever, meanders, nevengeulen);
- ontstaat er een toenemende mate van overlast voor de waterrecreatie;
- is er door de explosief groeiende plantenmassa sprake van een zeer grote kostenstijging bij verwijdering (meer uren van aannemers bij machinaal schonen en extra vergoeding voor ontvangst)
- komen er veel klachten en meldingen van agrariërs en ingelanden die afgehandeld moeten worden.

Participatie

Better Wetter

Better wetter is hét innovatie platform voor opgaven in het toekomstig waterbeheer. Het samenwerkingsverband is opgebouwd uit de triple helix en heeft landelijke naamsbekendheid. Zo is de lisdodde teelt voor o.a. bouwmaterialen ontwikkeld in better wetter verband. Gemeente Dantumadiel kan geen trekker meer zijn in verband met projecten buiten de gemeente grenzen, wat Wetterskip een unieke kans geeft om de regisseur te worden van dit platform. Er zijn nogal wat uitdagingen op het gebied van waterbeheer in de toekomst waar better wetter bij kan helpen.

Risico niet honoreren:

We laten de mogelijkheid lopen om kennis en ervaring op te doen op het gebied van toekomstig/ander waterbeheer in te vullen.

Programma Harlingen

In de stad Harlingen liggen grote infrastructurele opgaven, waaronder onze dijkversterking, de komende jaren. De kans om deze opgaven integraal met de provincie en gemeente op te pakken is verzilverd in programma Harlingen waar gewerkt wordt aan een gebiedsproces rond de opgaven. Grote investeerders zoals Ikw/waddenfonds en PAGW hebben inmiddels aangegeven elk € 20 miljoen euro te willen investeren in gebiedsproces Harlingen, omdat ze de kracht zien van de integrale aanpak van de opgaven. De infrastructurele opgaven maar ook Ikw/waddenfonds en PAGW zijn voornamelijk gekoppeld aan uitvoering. De partners in programma Harlingen hebben afgesproken elk een deel van het proces geld te financieren om te komen tot de integrale uitvoering. Een kleine investering om grote budgetten vrij te spelen. Hiervoor is in 2023 en 2024 een bedrag van € 50.000 nodig om onze bijdrage te kunnen leveren.

Risico niet honoreren:

Als wij niet participeren kunnen we in de initiatief fase geen invloed uitoefenen op de ontwikkelingen van waardoor waterschapsbelangen ondergeschikt raken. Hiermee lopen we ook kans om koppelkansen te missen die in de toekomst gaan leiden tot grotere investeringen voor het waterschap

Bedrijfsvoering, dienstverlening

AVG

De AVG (algemene verordening gegevensbescherming) is in mei 2018 van kracht gegaan. De privacy office (AVG-functie) is toen binnen het waterschap ingericht. Sinds de invoering is er sprake van een doorontwikkeling die nieuwe en aanvullende werkzaamheden oplevert.

De functionaris gegevensbescherming heeft een onafhankelijke rol. Deze onafhankelijkheid is door het ontbreken van voldoende capaciteit van de privacyadviseur in gedrang gekomen. Het beoordelen van de functiescheiding tussen advies/uitvoering en toezicht wordt in 2023 opnieuw meegenomen in de landelijke audit. Andere succesvolle waterschappen hebben ook geïnvesteerd in dit type rol. Deze formatie uitbreiding is randvoorwaardelijk om de AVG binnen onze organisatie te kunnen waarborgen en de onafhankelijke rol van de functionaris gegevensbescherming te realiseren.

Concreet is minimaal 30-32 uur per week noodzakelijk. Dit betekent een uitbreiding van de huidige 13 uur naar minimaal 30 uur. Vandaar een ruimtevrager van 0,5 fte is € 40.000.

Risico niet honoreren: Deze formatie uitbreiding is randvoorwaardelijk om de AVG binnen onze organisatie te kunnen waarborgen en de onafhankelijke rol van de functionaris gegevensbescherming te realiseren.

Basisregistratie ondergrond

De wet BRO verplicht ons vanaf 1 januari 2021 de data van grondwatermonitoring beschikbaar te stellen. Het betreft leverplicht, gebruiksplicht, meldplicht en onderzoeksplicht aangaande grondwatermonitoring. Voor implementatie van de BRO is in 2021 al uitstel gekregen. Verdere uitstel is niet reëel vanwege de gemaakte afspraken over de Baseline Basis op orde. Wij moeten voldoen aan de wet BRO voor de data van de grondwatermonitoring.

De huidige leverancier beëindigd ondersteuning van huidige software voor grondwaterregistraties per 1 januari 2024. Derhalve zijn we genoodzaakt nieuwe software aan te schaffen en deze geschikt te (laten) maken voor onze digitale omgeving. Daarnaast vergt het valideren, aanleveren en controleren van de registraties en metadata naar het BRO-portaal structurele extra inspanning van eigen medewerkers voor compliance met de wet BRO. Hiervoor wordt een ruimtevrager ingediend van € 170.000 in 2023 en daarna € 105.000.

Risico niet honoreren: We voldoen niet aan de wet BRO voor grondwatermonitoring.

CISO

De dreigingen rond cyber security nemen toe. Naast de technische maatregelen om ons hiertegen te wapenen, is aandacht voor bewustwording minstens zo belangrijk. De mens is de meest bepalende factor in de verdediging tegen cyber dreigingen en datalekken. Daarom worden binnen WF jaarlijks diverse acties uitgevoerd op het gebied van bewustwording rond informatiebeveiliging & privacy. Op de markt worden kant en klare bewustwordingsproducten aangeboden waarmee de bewustwording dit kan worden ingevuld. Inkopen is effectiever en niet alles kunnen we zelf bieden. Hiervoor wordt een uitbreiding van het budget gevraagd van € 45.000.

Risico niet honoreren: In de sectorale BIO audit wordt geconstateerd dat er binnen WF onvoldoende inzicht aanwezig is in welke mate we alle medewerkers met onze boodschap bereiken en of ze voldoende leren. Hierdoor wordt de organisatie kwetsbaarder voor cyberaanvallen.

Installatie- en werkverantwoordelijke NEN3140

Om de veiligheid van collega's bij het werken met elektrische installaties te waarborgen, heeft WF in 2007 een NEN 3140 handboek en bijbehorende organisatie opgezet. Insteek van de organisatie op dat moment was alle taken als bijrol bij een aantal medewerkers was belegd.

De NEN 3140 heeft zich in de loop van de jaren ontwikkeld van voorschrijvend naar risico gestuurd. Dit vergt meer tijd en deskundigheid. In de voorgestelde nieuwe NEN-3140 organisatie is daarom naast het beleggen van rollen bij een aantal medewerkers van CTO en Projecten en Plannen, 1 Fte Installatie- en werkverantwoordelijke NEN 3140 nodig. Hiermee kan de veiligheid van medewerkers gewaarborgd worden en kan voldaan worden aan de huidige wettelijke eisen.

Risico niet honoreren: Niet voldoen aan wetgeving, veiligheidsrisico's voor medewerkers.

Waterkwaliteitsmonitoring

De vraag naar laboratoriumwerk groeit. In de afgelopen 5 jaar is een groei te zien van 40 %. Ook in de komende jaren wordt door de opdrachtgevers van het laboratorium een groei voorzien. De redenen voor groei zijn deels ingegeven door wettelijke verplichtingen (denk aan de Europese zwemwaterrichtlijn en het Blauwalgenprotocol) en bestuurlijke afspraken, waaronder de inzet voor eDNA exoten en onderzoek naar Zeer Zorgwekkende Stoffen zoals PFAS.

Maar ook veranderingen in klimaat betekenen meer monitoring en dus meer aanvullende bemonsteringen. Wat ook een rol speelt is dat de grenzen van analysetechnieken bij enkele organische verbindingen zoals geneesmiddelen en bestrijdingsmiddelen zijn bereikt. Dat maakt een de ontwikkeling van nieuwe aanpakken noodzakelijk (o.a. toepassing van biota en passieve sampling).

Risico niet honoreren: De voorgeschreven monitoring kan niet of niet adequaat worden uitgevoerd.

Zaaksysteem

Wetterskip Fryslân staat midden in de transitie richting de Omgevingswet. Om onder andere aan de eisen van de Omgevingswet te voldoen, is het Zaaksysteem geïmplementeerd. Daarnaast vereist de Omgevingswet dat waterschappen een waterschapsverordening opstellen en deze digitaal ontsluiten naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Binnenkort wordt het Zaaksysteem gekoppeld aan het DSO. Dit brengt extra beheerlast mee voor de geautomatiseerde koppelingen.

Voor het beheer van het Zaaksysteem is voor VTH (Spoor 1) in 2019 een functioneel beheerder aangetrokken. Bij de ruimtevrager van de eerste functioneel beheerder is al aangegeven dat wanneer er naast VTH nog meer processen in het zaaksysteem worden afgehandeld, een tweede FTE noodzakelijk is. Nu spoor 1 is afgerond kunnen we van start met het 2de spoor: de implementatie van de overige dienstverlening in het zaaksysteem. Daaronder valt onder meer het Klantcontactstelsel (KCC) zoals dat ook in het coalitieakkoord (CA 37) is opgenomen. Maar ook om te kunnen voldoen aan de Wet Open Overheid is deze verdere uitrol nodig. Dit alles vraagt om extra capaciteit in het functionele beheer van het zaaksysteem.

Risico niet honoreren: Er is onvoldoende beheercapaciteit waardoor de kwetsbaarheid voor uitval van VTH processen wordt vergroot.

Upgrade telemetrie

Uit de huidige planning blijkt dat de upgrade van de telemetrie in 2025 is afgerond. Daardoor kunnen de geraamde bedragen voor 2026 en 2027 vrijvallen.

Bedrijfsvoering, informatisering

De dreiging van een cyber aanval op onze organisatie neemt steeds meer toe. Om te voorkomen dat we als vitale overheid te maken krijgen met uitval, nemen we maatregelen. Deze nieuwe maatregelen kosten veel geld en zijn nog niet in de begroting opgenomen en leiden daarom tot een ruimtevrager. Het gaat daarbij om:

- Toegangsbeveiliging van de assets
- CISO
- Begroting Het Waterschapshuis
- Informatiebeveiliging BIO

Begroting Het Waterschapshuis

Het Wetterskip neemt deel aan de gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis en betaalt daarvoor jaarlijks mee aan de begroting van het hWh. Bijdragen aan een gemeenschappelijke regeling zijn verplichte uitgaven die moeten worden verwerkt in de begroting van het Wetterskip. De stijging van de bijdrage van het Wetterskip van € 465.000 aan het hWh is een verplichte uitgave, die als ruimtevrager is meegenomen.

Daarbovenop wordt nog een extra bijdrage van € 220.000 verwacht, waartoe het algemeen bestuur op 31 mei a.s. zal besluiten. Wanneer het algemeen bestuur hier toe besluit is dit ook een verplichte uitgave die moet worden verwerkt in de begroting van het Wetterskip. Hoewel er nog geen besluit ligt, lijkt het goed hier alvast rekening mee te houden in de kadernota. Voor € 120.000 van die € 220.000 euro willen we dekking zoeken in onze eigen begroting en € 100.000 wordt als extra ruimtevrager bovenop de € 465.000 gevraagd.

Risico niet honoreren: WF kan verplichtingen niet voldoen richting HWH.

Informatiebeveiliging BIO

Informatie is één van de belangrijkste bedrijfsmiddelen van een organisatie. Toegankelijke en betrouwbare informatie is essentieel voor een organisatie, die zich verantwoordelijk gedraagt, aanspreekbaar en servicegericht is, die transparant en proactief verantwoording aflegt aan klanten

en toezichhouders en die met minimale middelen maximale resultaten behaalt. De bescherming van waardevolle informatie is daarbij van essentieel belang.

Er is eenmalig een bedrag van € 50.000 nodig voor het op orde krijgen van de veiligheid van de ProcesAutomatisering.

Daarnaast is er structureel een bedrag van € 130.000 nodig voor het opvangen van cyberincidenten en voor de procesautomatisering. Zowel voor alle assets van het Watersysteem als voor de assets van zuiveringsbeheer.

Dit zijn twee initiatieven die afkomstig zijn van de verenigingen van directeuren bij de waterschappen (de KDW). Zij hebben gepleit voor het opstarten van een Security Operating Centre (SOC) voor alle waterschappen die 24/7 de monitoring doen. Bovendien hebben zij gepleit voor een "waakvlamcontract" met een externe partij (bijvoorbeeld FOX-IT) voor de situatie dat één of meerdere waterschappen gehackt zijn. Je kan dan terugvallen op ondersteuning van een professionele partij. Het blijkt bij alle gehackte organisaties dat zij dan snel externe expertise beschikbaar moeten hebben.

Risico niet honoreren: de Proces Automatisering blijft kwetsbaar voor veiligheidsincidenten. Dit raakt het zuiveringsproces en het watersysteembeheerproces. Voor "opvang cyberincidenten informatieveiligheid": als er geen waakvlam contract is, moet een cyber-crisis op eigen houtje opgelost worden. We lopen het risico dat er onvoldoende expertise/capaciteit aanwezig is, waardoor we te lang out of business zijn. Voor "SOC-diensten": er is geen 24/7 monitoring waardoor we als waterschap te laat ontdekken dat we gehackt zijn; hierdoor treffen we te laat maatregelen, waardoor de gevolgschade onnodig groot is.

Enterprise architect

Van overheden, en dus ook van ons waterschap, wordt gevraagd dat we open en transparant met onze data omgaan. Er voor zorgen dat onze gegevens navolgbaar zijn wordt daarom steeds belangrijker, omdat we steeds meer datagedreven gaan werken. Om dat te faciliteren is extra inzet nodig. De enterprise architect ondersteunt bij het vertalen van deze ontwikkelingen naar in- en externe informatievoorziening, slimmer en efficiënter werken en het robuuster maken van de organisatie.

Risico niet honoreren: Niet kunnen voldoen aan de verplichtingen en wensen van informatievoorziening.

Microsoft 365 (moderne werkplek)

Het hybride werken, mede noodzakelijk door de coronapandemie, is met succes geïmplementeerd binnen WF. Het heeft bijgedragen aan een efficiëntere organisatie met behoud van verbinding en samenhang. Ter ondersteuning van het hybride werken en de informatiebeveiligingsdoelstellingen wordt de Microsoft 365 suite geïmplementeerd. De gemaakte keuzes zorgen voor extra structurele beheertaken. Daarom is het nodig zowel het systeembeheer als de servicedesk uit te breiden. Daarvoor wordt een ruimtevrager ingediend van € 150.000.

Risico niet honoreren: De continuïteit van het functioneren van Microsoft 365 kan niet gewaarborgd worden. Heel veel medewerkers zijn in hun dagelijks functioneren afhankelijk van dit systeem.

Vervangen financieel pakket inclusief datapakhuis

Deze ruimtevrager heeft een incidentele component en een structurele component.

Van onze leverancier Unit4 hebben we te horen gekregen dat de ondersteuning voor ons financieel pakket Decade met ingang van 2024 niet meer ondersteund wordt. Dit betekent dat we op zoek zijn naar een nieuw pakket. Dit wordt een cloud oplossing. Volgens voorschriften mag dit niet geactiveerd en afgeschreven worden. Dit betekent een ruimtevrager voor 2023 van € 1.500.000 en voor 2024 van € 500.000.

Daarnaast is de inrichting van een datapakhuis een randvoorwaarde voor de keuze en de wijze van inrichten van het financieel pakket. Het heeft bovendien een sleutelpositie in het realiseren van een groot aantal verplichtingen, doelstellingen en ambities van WF:

- Voldoen aan de wettelijke informatieplicht;
- Robuuster maken organisatie (data veiligstellen, minder afhankelijk van kennis -SPOF-, etc.)
- Datagedreven werken (ordeningsprincipe; sturen op data, dashboards en KPI's, etc.)
- Efficiënt realiseren van de (financiële) rapportages en P&C producten samen met het financieel pakket;
- Efficiëntere en effectievere organisatie; (uitbannen van verborgen kosten bij Opgaven, etc.)
- Digitale transformatie (efficiëntie door toepassing van nieuwe techniek, AI, etc.)

De ruimtevrager voor het datapakhuis betreft de kosten van cloudopslag, oplopend van € 60.000 met ingang van 2024 tot € 70.000 met ingang van 2026 en de kosten van het beheer van het technische dataplatvorm (€ 90.000) en een data engineer (€ 90.000) beide met ingang van 2023.

Risico niet honoreren: Geen werkend financieel pakket meer beschikbaar en het niet kunnen voldoen aan de wettelijke informatieplicht.

Gevolgen aanbestedingen en wettelijke ontwikkelingen

Laboratorium materialen

De landelijke aanbesteding voor waterlaboratoria voor chemicaliën en verbruiksgoederen is eind 2021 afgerond. De prijzen die de markt aanbiedt liggen gemiddeld 20% hoger. Oorzaken daarvoor zijn de schaarste op de wereldmarkt, de toename van transportkosten en sterk gestegen grondstofprijzen. Deze prijsstijging past niet binnen het beschikbare budget en de algemene prijsindex. De ruimtevrager is het surplus bovenop de inflatiecorrectie die is doorgevoerd.

Verzekeringspremie

De brandverzekering is opnieuw aanbesteed ingaande 2022. Dat heeft geresulteerd in een forse premiestijging, de premie wordt verhoogd van 0,19 ‰ naar 0,475‰. Gezien de kosten en na een risico inventarisatie wordt een deel van de assets niet meer verzekerd. Toch blijft er een toename van verzekeringspremie die als ruimtevrager wordt aangevraagd. De ruimtevrager is het verschil tussen de reguliere inflatiecorrectie en de uit de aanbesteding naar voren gekomen nieuwe premie.

Reiskosten woon-werkverkeer

Vanwege de snel hoogopgelopen brandstofprijzen heeft het kabinet besloten de belastingvrije vergoeding voor het woon-werkverkeer stapsgewijs te verhogen. In 2023 gaat de vergoeding van € 0,19 naar € 0,21. Daarna volgt met ingang van 2024 een verhoging naar € 0,23 per kilometer.

Verlaging WOZ-kosten 2022-2025

In de jaren 2022-2025 zullen de waterschappen een lagere bijdrage voor de WOZ-kosten betalen. Per jaar is landelijk een compensatie beschikbaar van € 10 miljoen per jaar. Hierdoor daalt de bijdrage van de waterschappen van € 21,8 miljoen naar € 11,8 miljoen. Dit levert voor Wetterskip Fryslân een voordeel op van € 300.000 per jaar in de periode 2022-2025. Er volgt landelijk nog een afweging of er na 2025 ook een verlaging van de WOZ-kosten voor de waterschappen van toepassing zal zijn.

Bijlage 2 Niet meegenomen Ruimtevragers en -bieders

Dagelijks bestuur en het management van de organisatie hebben de verzamelde ruimtevragers besproken en afgewogen. Van een aantal is besloten ze niet mee te nemen in de Kaderbrief 2023-2027. Een deel daarvan is beter op z'n plek bij de nieuwe coalitie onderhandelingen na de verkiezingen van maart 2023.

Onderwerp	2023	2024	2025	2026	2027
Assetmanagement	2.084.000	1.884.000	1.684.000	2.084.000	1.984.000
Achterstalling onderhoud beschoeiing					
RWK	940.000	940.000	940.000	940.000	940.000
Coördinator assets vaarwegen	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000
Lokale keringen	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Overname Oevers Vaarwegen (OOV)	704.000	604.000	504.000	404.000	304.000
Slibafzet	200.000	100.000	0	500.000	500.000
Bedrijfsvoering	368.429	90.000	90.000	90.000	90.000
Coördinator KCC	76.779				
Doorontwikkeling dienstverlening	121.650				
Sloopkosten RG Exmorra	80.000				
Verhogen kwaliteit crisisorganisatie	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000
Klimaat	230.000	150.000	150.000	150.000	150.000
BOVI/ Blauwe drager	80.000				
Fossielvrij Woudagemaal	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Biodiversiteit	730.000	780.000	780.000	780.000	1.780.000
Bereklauw Duizendknoop	120.000	170.000	170.000	170.000	170.000
Exotenbestrijding	610.000	610.000	610.000	610.000	1.610.000
Informatisering	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Ontwikkeling en implementatie evaluatietool	pm	pm	pm	pm	pm
Verhogen kwaliteit dienstverlening IM	150.000	150.000	150.000	150.000	150.000
Participatie	240.000	240.000	240.000	240.000	240.000
Initiatieven derden en regiodeals drager	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Progr.man. Educatie en innovatie	45.000	45.000	45.000	45.000	45.000
Planvorming gebiedsgericht werken	95.000	95.000	95.000	95.000	95.000
Totaal	3.802.429	3.294.000	3.094.000	3.494.000	4.394.000